BEHAALOS'CHA II | בהעלותך ב

LIKKUTEI SICHOS, VOLUME 18, P. 117FF.

Adapted from a *sichah* delivered on *Shabbos Parshas Acharei-Kedoshim* 5724 (1964)

Introduction

There are many who regard the Talmudic and *halachic* dimension of Torah study and the inner, mystic component of the Torah as two distinct disciplines. The *Zohar,*[1] by contrast, sees them as inextricably bound, the body and the soul of a single entity.

This concept is illustrated in the following *sichah* in which the Rebbe presents an analysis of three *halachic* perspectives regarding the offering of *Pesach Sheni* ("the Second Pesach"):[2]

a) It is an independent festival in its own right.

b) It is a means of compensation granted to someone who did not bring the first Pesach offering; however, it does not rectify the failure to bring the first Pesach offering.

c) It is a means of rectification for the failure to bring first Pesach offering.

Afterwards, the Rebbe highlights the inner, mystic conception of the message of *Pesach Sheni* as encapsulated in a well-known adage of the Rebbe Rayatz:[3]

> "Nothing is ever lost;"[4]one can always correct the situation and make amends. Even one who was impure or was on a distant path – and even if he brought himself to such a state willingly – he can, nevertheless, make amends.

Thus, *Pesach Sheni* gives expression to the Divine service of *teshuvah.* The first Pesach offering was originally – and is for all time – brought in response to G-d's command. The second Pesach was brought on man's imitative. Jews who were impure came to Moshe with a soul-felt request,[5]"Why should we be excluded from offering G-d's sacrifice at its appointed time." Similarly, in later generations, the *Pesach Sheni* offering was brought out of feelings of *teshuvah*. Jews who were "impure" or "on a distant path" felt the inspiration to draw close to G-d.

Clarifying the correspondence between the *halachic* conception of the *Pesach Sheni* offering and *teshuvah*, the Rebbe outlines spiritual parallels within the service of *teshuvah* and the three perspectives mentioned above. In doing so, he accentuates the uniqueness of *teshuvah* – that people can set out on a spiritual path which even the wisdom of the Torah cannot chart for them and, through it, reach an even a higher level than that attained by those completely righteous who have never sinned.

---

1. *Zohar,* Vol. III, p. 152a, *et al.*

2. See *Birchas Avraham,* responsum 4, cited with some variation in the wording by *Kessef Mishneh, Hilchos Korban Pesach* 5:2.

3. *Hayom Yom,* Entry 14 Iyar; *Sefer HaSichos 5701,* p. 115. See the elaborate explanations in *Likkutei Sichos,*Vol. 18, p. 126ff.

4. In the oft-quoted Yiddish original, *Nitto kein farfaln!*"

5. *Bamidbar* 9:7.

When It's Never Too Late

Three Conceptions of the *Pesach Sheni* Offering

1. *Parshas Behaaloscha*[1] relates that the Torah gives a Jew – who, because of special circumstances, did not bring the Pesach sacrifice on the fourteenth of Nissan – the opportunity to bring that sacrifice a month later, on the fourteenth of Iyar. Our Sages[2] **conceived of three ways to categorize *Pesach Sheni*,** the name given to that sacrifice and the day on which it was brought:

a) It is an independent festival in its own right.

b) It is a means of **compensation** granted to someone who did not bring **the first** Pesach offering; however, **it does not rectify** the failure to bring the first Pesach offering.

c) It is a means of **rectification for the first Pesach offering** when it was not brought.

The theoretical **difference and the ramifications in practice between these three positions are explained**[3] **at length in a responsum authored by Rav Avraham, *Rambam's* son:**[4]

Classifying ***Pesach Sheni*** **as an independent festival means that its observance is not dependent on the obligation of the first Pesach. Instead, it is "an obligation in its own right, like other festivals."**[5] **For that reason, if a person converts between the first Pesach and the second Pesach, or a minor comes of age during that time, he is obligated to bring the *Pesach Sheni* offering.**[2] **By contrast, according to the Sages who maintain that it is** either a means of **compensation or rectification for the first Pesach offering** that was not brought,

א. אין דעם גדר פון פסח שני זיינען פאראן דריי דיעות ואופנים[א]:

א) "רגל בפני עצמו הוא", ב) תשלומין דראשון הוא (תקוני לא מתקנין ליה)", ג) "תקנתא דראשון הוא".

דער חילוק און נפקא־מינה לדינא צווישן די דריי דיעות[ב] (און ווי עס ווערט מבואר באריכה אין תשובת ר' אברהם בן הרמב"ם[ג]):

"רגל בפני עצמו" מיינט, אז פסח שני איז ניט אפהייניגיק אין דעם חיוב פון פסח ראשון - עס איז א "חיוב בעצמו כמו שאר הרגלים"[ד]. און דעריבער, איז א "גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל כו' חייב לעשות פסח שני"[ה]. (מה שאין כן לויט די דיעות אז עס איז א "תשלומין" אדער "תקנתא" פון פסח ראשון

---

1. See *Bamidbar,* ch. 9.

2. *Pesachim* 93a.

3. See *Pesachim, loc. cit.,* ff., where the matter is discussed.

4. *Birchas Avraham,* responsum 4, cited with some variation in the wording by *Kessef Mishneh, Hilchos Korban Pesach* 5:2.

5. *Birchas Avraham, loc. cit. Rashi* makes similar statements in his commentary on *Pesachim, loc. cit.,* s.v. *chayavin.* See subsection 2 in the main text.

the obligation to bring a ***Pesach Sheni*** **offering is dependent on the obligation of the first Pesach** offering. **If someone was not obligated to bring the first Pesach** offering, e.g., he was then a minor, **he is not obligated to bring the *Pesach Sheni* offering.**

Classifying ***Pesach Sheni*** merely **as** a means of **compensation** granted to someone who did not bring **the first** Pesach offering **implies that when a person intentionally failed to bring the first Pesach** offering, **even though,** by failing to bring the offering, **he committed a transgression punishable by *kareis,*[6] the Torah grants him the opportunity to compensate for that by bringing the *Pesach Sheni* offering.** In this way, **the punishment of *kareis* is obviated.[7] However, if he also did not bring the *Pesach Sheni* offering, even if his failure to do so was inadvertent, he remains liable for *kareis.* Since compensation was not made for** his failure to bring **the first Pesach offering, the punishment that he incurred by willfully not bringing the first Pesach offering** is not obviated.[8]

Classifying ***Pesach Sheni*** **as** a means of **rectification for the first Pesach offering** that was not brought implies that, **initially, the Torah gives the option for someone who intentionally did not bring the first Pesach offering to offer the *Pesach Sheni* offering at a later date.**

- אִיז דֶער חִיוּב פוּן פֶּסַח שֵׁנִי תָּלוּי אִין דֶעם חִיוּב פוּן פֶּסַח רִאשׁוֹן און אוֹיבּ אֵיינֶער אִיז נִיט גֶעוֶוען מְחוּיָּב אִין פֶּסַח רִאשׁוֹן אִיז אוֹיף אִים אוֹיךְ נִיטָא דֶער חִיוּב פוּן פֶּסַח שֵׁנִי).

"תַּשְׁלוּמִין דְּרִאשׁוֹן הוּא" מֵיינְט: וֶוען אֵיינֶער הָאט פַארְפֶעלְט צוּ מַקְרִיב זַיְין דֶעם פֶּסַח רִאשׁוֹן בְּמֵזִיד, אִיז הֲגַם אַז דֶערְמִיט הָאט עֶר שׁוֹין עוֹבֵר גֶעוֶוען אוֹיף אַ אִיסוּר כָּרֵת, גִיט אִים דִי תּוֹרָה "תַּשְׁלוּמִין" אוֹיף דֶעם, אַז דוּרְךְ מַקְרִיב זַיְין פֶּסַח שֵׁנִי וֶוערְט בָּטֵל פוּן אִים דֶער חִיוּב כָּרֵת[ו]. אוֹיבּ אָבֶּער עֶר הָאט אוֹיךְ נִיט מַקְרִיב גֶעוֶוען פֶּסַח שֵׁנִי, אֲפִילוּ אִין אַן אוֹפֶן פוּן שׁוֹגֵג, אִיז וְוִיבַּאלד ס'אִיז נִיט גֶעוֶוען קֵיין "תַּשְׁלוּמִין דְּרִאשׁוֹן" בְּלַיְיבְּט (בְּמֵילָא) אִיבֶּער דֶער חִיוּב כָּרֵת עַל שֶׁהֵזִיד בָּרִאשׁוֹן[ז].

"תַּקַּנְתָּא דְּרִאשׁוֹן הוּא": וֶוען עֶר אִיז נִיט מַקְרִיב דֶעם פֶּסַח רִאשׁוֹן בְּמֵזִיד, גִיט אִים דִי תּוֹרָה בַּאלְד מִלְּכַתְּחִלָּה דִי תַּקָּנָה מַקְרִיב צוּ זַיְין פֶּסַח שֵׁנִי בִּזְמַן אַחֵר,

---

6. *Kareis* refers to the cutting off of the soul, resulting in the person's premature death and the denial of his soul receiving a share in the Afterlife.

7. **This is the approach of Rav Avraham, *Rambam's* son. However, *Rashi, Pesachim, loc. cit.,*** s.v. ***tashlumin,* maintains that he is liable for *kareis* even if he brought the second** Pesach offering.*

See *Rambam, Hilchos Korban Pesach, loc. cit.,* where he rules **that even according to the opinion of Rabbi** Yehudah *HaNasi,* who maintains that *Pesach Sheni* is an independent festival, a person who failed to bring the first Pesach offering **is liable for *kareis* only if he did not bring the second** Pesach offering. This ruling is a change from *Rambam's* position in his ***Sefer HaMitzvos,* positive commandment 57,** where **he writes, "If one intentionally [failed to bring] the first [Pesach offering], but brought the second, he is liable [for *kareis*] according to Rabbi [Yehudah *HaNasi,*] because his position is that there is no compensation for [failing to bring] the first Pesach offering." See a responsum from Rav Avraham *Rambam's* son** printed in ***Maaseh Nissim,*** **sec.** 7, where he states that *Rambam* **changed his mind** when ruling in the *Mishneh Torah.* **See the explanation of Rav Yehudah Yerucham Fishel Perlow in his commentary to *Sefer HaMitzvos* of Rav Saadia Gaon, positive commandment 57 (pp. 240c, 243d), and the notes of Rav Chayim Heller to** ***Rambam's Sefer HaMitzvos loc. cit.***

* ***Or Chadash, Pesachim, loc. cit.,*** **states that *Rashi's* statement applies only according to the approach of Rabbi Nasan, but not according to the approach of Rabbi** Yehudah *HaNasi.* **However, *Tziyon LeNefesh Chayah*** on *Pesachim, loc. cit.,* – **(see the explanation of Rav Yehudah Yerucham Fishel Perlow, *loc. cit.,* p. 240a) – states that *Rashi* follows this conception even according to the approach of Rabbi** Yehudah *HaNasi.*

8. ***Pesachim*** 93b.

Accordingly, as long as the time for rectification has not passed, the liability of *kareis* does not fall upon him.[9] **Therefore, even if he did not bring the *Pesach Sheni* offering, but his failure was inadvertent, he had not incurred the punishment of *kareis*.** The rationale is that, according to this approach, the person does not become liable for *kareis* unless he fails to bring a *Pesach Sheni* offering. **Since then – the time when rectification** was possible – **his** violation **was inadvertent, he is absolved from punishment.**[10]

אַזוֹי אַז כָּל זְמַן ס'אִיז נִיט דוּרְכְגֶעגַאנְגֶען דֶעם זְמַן פוּן דֶער תַּקַנְתָּא אִיז נָאךְ נִיט חַל דֶער חִיּוּב כָּרֵת[ח]. אוּן דֶעריבֶּער, אֲפִילוּ אוֹיבּ עֶר הָאט דֶעם פֶּסַח שֵׁנִי נִיט מַקְרִיב גֶעוועֶן, עֶר אִיז אָבֶּער גֶעוועֶן אַ שׁוֹגֵג בַּשֵּׁנִי, אִיז עֶר פָּטוּר פוּן כָּרֵת - וַוייל "בְּעֵת הַתַּקָּנָה (ווֶען עֶס לֵייגְט זִיךְ דֶער חִיּוּב כָּרֵת) שׁוֹגֵג הָיָה"[ט].

Dependence and Independence

2. **In his *Sefer HaMitzvos*,**[11] ***Rambam* counts the *mitzvah* of bringing the *Pesach Sheni* offering as an independent *mitzvah*. He explains that the rationale for this conception is that *halachah* follows the perspective of Rabbi** Yehudah *HaNasi* **who maintains that *Pesach Sheni* is a festival in its own right.**

This requires clarification.[12] **Even according to Rabbi** Yehudah *HaNasi,* who **maintains that *Pesach Sheni* is an independent festival, the obligation** to bring a *Pesach Sheni* offering **is relevant only to one who did not bring the first Pesach offering. One who did bring the offering at its appointed time may not bring the *Pesach Sheni* offering. Thus, even Rabbi** Yehudah *HaNasi* **understands the *Pesach Sheni* offering as a *mitzvah* that comes in the place of the first Pesach offering.** According to this logic, *Pesach Sheni* appears to be a continuation of **the same *mitzvah* as the first Pesach. Why then does *Rambam* consider it as a *mitzvah* in its own right?**

ב. דֶער רַמְבַּ"ם אִין סֵפֶר הַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹ, רֶעכְנְט דִי מִצְוָה פוּן פֶּסַח שֵׁנִי אִין מִנְיַן הַמִּצְוֹת אַלְס אַ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אוּן אִיז מַסְבִּיר דֶעם טַעַם, וַוייל דִי הֲלָכָה אִיז (ווי רַבִּי) אַז פֶּסַח שֵׁנִי אִיז אַ "רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ".

אִיז נִיט מוּבָן[יא]: אוֹיךְ לְדַעַת רַבִּי אַז פֶּסַח שֵׁנִי אִיז אַ "רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ", אִיז דָאךְ זַיְין חִיּוּב שַׁיָּיךְ נָאר בַּיי דֶעם וָואס הָאט נִיט מַקְרִיב גֶעוועֶן דֶעם פֶּסַח רִאשׁוֹן (- אֵיינֶער וָואס הָאט מַקְרִיב גֶעוועֶן פֶּסַח רִאשׁוֹן קֶען דָאךְ נִיט בְּרֵיינְגֶען דֶעם פֶּסַח שֵׁנִי), קוּמְט דָאךְ אוֹיס אַז אוֹיךְ לְדַעַת רַבִּי אִיז פֶּסַח שֵׁנִי סוֹף־סוֹף אַ מִצְוָה וָואס קוּמְט אַנְשְׁטָאט דֶעם פֶּסַח רִאשׁוֹן, וּבְמֵילָא - דִי זֶעלְבֶּע מִצְוָה (ווִי פֶּסַח רִאשׁוֹן): צוּ מַקְרִיב זַיְין אַ קָרְבַּן פֶּסַח - הַיְינְט פַארְווָאס רֶעכְנְט עֶס דֶער רַמְבַּ"ם אַלְס אַ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ?

---

9. **See the commentary of Rabbeinu Chananel to *Pesachim* 93a,** which states, **"He is not liable for *kareis* unless [he fails to bring] the second [Pesach offering]."**

10. **This is the wording of Rav Avraham,** *Bircas Avraham, loc. cit.*

11. ***Sefer HaMitzvos,* positive *mitzvah* 57.**

12. **A similar question is raised by Rav Daniel of Babylon in *Maaseh Nissim, loc. cit.*** **See also the commentary of Rav Yehudah Yerucham Fishel Perlow on *Sefer HaMitzvos,* specifically his introduction to the seventh general principle and to positive commandment 57, pp. 239d, 243a ff.**

We are forced to say that although the first Pesach offering and the second are interrelated – for the obligation to bring **the** *Pesach Sheni* **applies only when one failed to bring the first – nevertheless, they represent two different categories** of offerings, each connoting **a separate matter. Therefore, they are included in the reckoning of the** *mitzvos* **as two** ***mitzvos.***[13]

מוּז מֶען זָאגְן, אַז הֲגַם פֶּסַח רִאשׁוֹן און שֵׁנִי זַיְינֶען גֶעבּוּנְדְן (דֶערְמִיט וָואס דֶער חִיּוּב פוּן שֵׁנִי אִיז נָאר אִין פַאל וֶוען ס'פֶּעלְט דִי הַקְרָבָה פוּן רִאשׁוֹן), פוּנְדֶעסְטְוֶועגְן זַיְינֶען זֵיי בְּגִדְרָם צְוֵויי בַּאזוּנְדֶערֶע עִנְיָנִים, און דֶערְפַאר זַיְינֶען זֵיי גֶערֶעכְנְט אִין מִנְיַן הַמִּצְוֹת אַלְס צְוֵויי מִצְוֹת״[יב].

Distinctive Differences

3. The above question can be resolved **by first explaining the general distinction between the first Pesach offering and** ***Pesach Sheni.*** Among the fundamental **differences between the first Pesach offering and** ***Pesach Sheni*** **are:**

ג. וֶועט מֶען דָאס פַארְשְׁטֵיין בְּהַקְדִּים לְבָאֵר דֶעם הֶפְרֵשׁ כְּלָלִי צְוִוישְׁן פֶּסַח רִאשׁוֹן און פֶּסַח שֵׁנִי:

a) On the first Pesach, the possession of ***chametz*** **is forbidden; it may not be seen or found** in a Jew's domain. **On** ***Pesach Sheni,*** **by contrast,** "[A person may have] ***chametz*** and ***matzah*** with him at home."[14]

b) The first Pesach is observed for seven days. The implication is not only that the prohibition against ***chametz*** **is observed for seven days,**[15] **but that the first Pesach offering is – to use the wording of the Talmud**[16] **– "eaten for six [additional days],"**[17] i.e., "***matzah*** **is eaten in connection with it,** i.e., the Pesach offering, **for six days."**[18] **By contrast,** ***Pesach Sheni*** **is only one day.**[19]

מִיר גֶעפִינֶען אִין דִי חִילוּקִים צְוִוישְׁן פֶּסַח רִאשׁוֹן און פֶּסַח שֵׁנִי: (א) ״הָרִאשׁוֹן אָסוּר בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא וְהַשֵּׁנִי חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת״[יג]. (ב) ״הָרִאשׁוֹן נוֹהֵג כָּל שִׁבְעָה [וָואס מֵיינְט נִיט נָאר אַז (אִיסוּר) ״חִמּוּצוֹ . . נוֹהֵג כָּל שִׁבְעָה״[יד], נָאר אַז דֶער קָרְבַּן פֶּסַח רִאשׁוֹן אִיז אַזַא וָואס אִיז (בִּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא[טו]) ״נֶאֱכָל לְשִׁשָּׁה״[טז] - ״שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו מַצּוֹת שִׁשָּׁה יָמִים״[יז]] וְהַשֵּׁנִי יוֹם אֶחָד״[יח].

The differences between the first Pesach and ***Pesach Sheni*** **stem from the core definition of each of these days.**

דִי חִילוּקִים צְוִוישְׁן פֶּסַח רִאשׁוֹן און שֵׁנִי קוּמֶען אַלְס תּוֹצָאָה וּמְסוּבָּב פוּן דֶעם גֶדֶר פוּן יֶעדֶערְן פוּן זֵיי.

---

13. **See the explanations of Rav Yehudah Yerucham Fishel Perlow,** ***loc. cit.,*** **in particular the introduction** to general principle 7 **and p. 243c, regarding the resolution of this question.** He clarifies **that since our Sages stated that** *Pesach Sheni* **is in independent festival, it can be concluded that it is also an independent** ***mitzvah.*** **This explanation is enhanced by the concepts that follow in the main text** which clarify **that the first Pesach and** *Pesach Sheni* **are fundamentally different in nature.**

14. **The Mishnah,** ***Pesachim*** **95a.**

15. ***Ibid.*** **96b.**

16. ***Ibid.*** **95b. See the wording of the Talmud** (*Pesachim* **96b, cited in the main text): "The prohibition** [against] *chametz* **is observed… for all seven** [days]." **Similarly, the Mishnah** (***ibid.*** **96a) states, "For [all] generations, the Pesach offering is observed for all seven** [days]," **although the intent is that** the prohibition against ***chametz*** is observed for this number of days.

17. ***Rashi, Pesachim,*** **95b, s.v.** ***hane'achal,*** **explains that** the Talmud mentions six days because **it is borrowing the wording of the verse** (***Devarim*** **16:8), "Partake of** ***matzos*** **for six days."**

18. ***Rashi, Pesachim, loc. cit.*** The Pesach offering itself may only be eaten on the night of the fifteenth of Nissan. However, it must be eaten together with *matzah.* Since *matzah* is eaten throughout the Pesach holiday, the Pesach offering is considered as if it was "eaten for six [additional days]."

19. ***Tosefta, Pesachim*** **8:3.**

On Our Own Initiative

4. To explain the above: Simply put, the difference between the first Pesach and *Pesach Sheni* is that the obligation to bring the first Pesach offering **follows the established order of the Torah, conforming to a prescribed time.** By contrast, **the obligation to bring the *Pesach Sheni* offering does not follow the established order; it is not a scheduled offering. Although** those bringing the *Pesach Sheni* offering **did not bring the Pesach offering at the prescribed time, we do not** follow the rule that ordinarily applies:[20] **"Once its day passed, the sacrifice is invalid." Instead, the Torah grants an opportunity to bring the sacrifice later. As the adage of my revered father-in-law, the Rebbe** Rayatz,[21] **goes:**

> **The message of *Pesach Sheni* is that "nothing is ever lost;"[22] one can always correct** the situation and make amends. **Even one who was impure or was on a distant path[23] – and even if he brought himself to such a state willingly[24] – he can, nevertheless, make amends.**

This resembles the difference between the Divine service of a *tzadik,* "a righteous man," and a *baal teshuvah,* "a penitent." A *tzadik* serves G-d via a straight path, i.e., **according to the guidelines of the Torah, for "G-d made man upright."[25]** Although **a *baal teshuvah* violated the guidelines of the Torah, G-d gives him the opportunity to correct his past and make up for** any **lack.**

We find a similar divergence between the first Pesach and *Pesach Sheni* with regard to the spiritual **state of the Jewish people the first time** these sacrifices were brought. **When the** first **Pesach sacrifice**

ד. דֶער בִּיאוּר אִין דֶעם:

דֶער חִילוּק, אִין פַּשְׁטוּת, צְוִוישְׁן פֶּסַח רִאשׁוֹן אוּן פֶּסַח שֵׁנִי אִיז: פֶּסַח רִאשׁוֹן אִיז דֶער אוֹפֶן הַחִיוּב פוּן הַקְרָבַת הַפֶּסַח ווִי ס'אִיז אוֹיסְגֶעשְׁטֶעלְט אוּן דַארְף זַיְין עַל פִּי סֵדֶר פוּן תּוֹרָה (בִּזְמַנּוֹ); פֶּסַח שֵׁנִי אִיז אוֹפֶן הַחִיוּב שֶׁלֹּא עַל פִּי סֵדֶר (שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ): דִי ווָאס הָאבְּן נִיט גֶעבְּרַאכְט דֶעם פֶּסַח בִּזְמַנּוֹ - אַף עַל פִּי כֵן זָאגְט מֶען נִיט עָבַר יוֹמוֹ בָּטֵל קָרְבָּנוֹ[יט] נָאר תּוֹרָה גִיט דִי גֶעלֶעגְנְהַיְיט צוּ בְּרֶענְגֶען דֶעם קָרְבָּן שְׁפֶּעטֶער. וּכְפִתְגָם כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר[כ]: פֶּסַח שֵׁנִי עִנְיָנוֹ אִיז - עֶס אִיז נִיטָא קֵיין "פַארְפַאלֶען", מֶען קֶען אַלֶע מָאל פַארִיכְטֶען. אֲפִילוּ מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, מִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה. אוּן אֲפִילוּ "לָכֶם"[כא], אַז דָאס אִיז גֶעווֶען בִּרְצוֹנוֹ[כב], פוּנְדֶעסְטְווֶעגְן קֶען מֶען מְתַקֵּן זַיְין".

ס'אִיז בְּדוּגְמָא צוּם אוּנְטֶערְשֵׁייד צְוִוישְׁן דֶער עֲבוֹדָה פוּן אַ צַדִּיק אָדֶער פוּן אַ בַּעַל תְּשׁוּבָה: אַ צַדִּיק דִינְט דֶעם אוֹיבֶּערְשְׁטְן לוֹיטְן דֶרֶךְ הַיָּשָׁר - "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר"[כג] - עַל פִּי סֵדֶר דְּתוֹרָה; אַ בַּעַל תְּשׁוּבָה ווָאס הָאט עוֹבֵר גֶעווֶען אוֹיף סֵדֶר הַתּוֹרָה, גִיט אִים דֶער אוֹיבֶּערְשְׁטֶער דִי מֶעגְלִיכְקַיְיט צוּ פַארִיכְטְן דֶעם עָבַר אוּן מַשְׁלִים זַיְין הֶחָסֵר;

אוּן ווִי מִיר גֶעפִינֶען דֶעם חִילוּק אִין מַצַּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (בְּפֶסַח רִאשׁוֹן וּפֶסַח שֵׁנִי) בַּיְים עֶרְשְׁטְן מָאל:

בַּיי דֶער הַקְרָבָה פוּן פֶּסַח זַיְינֶען

---

20. *Berachos* 26a; *Sifri,* **cited by** *Rashi, Bamidbar* **28:10, 14;** *et al.*

21. *Hayom Yom,* **Entry 14 Iyar,** *Sefer HaSichos 5701,* p. 115. **See the elaborate** explanations in *Likkutei Sichos,* **Vol. 18, p. 126ff.**

22. In the oft-quoted Yiddish original, *Nitto kein farfaln!"*

23. *Bamidbar* **9:10.**

24. **See** *Likkutei Sichos,* **Vol. 8, p. 74, footnote 60, Vol. 12, pp. 216-217.**

25. *Koheles* **7:29.**

was originally **brought, it was as if** the Jews **were newborn children, as** implied by the imagery **the Prophet Yechezkel** uses.[26] Thus, like newborns, the Jews **had no sins.** Moreover, they had fulfilled **the *mitzvos* of circumcision and the Pesach sacrifice,** concerning which it is written,[27] **"Through your blood, you will live…. Through your blood you will live." Thus,** their spiritual **standing was that of *tzadikim*. To express this in *halachic* terms:** At that time, the Jews had completed[28] – or at least **were in the initial stage – of their conversion.[29] "One who converts is like a newborn baby";[30] he has no sins, and he is told,[31] "May G-d reward your deeds. May you receive full recompense… (for)[32] com[ing] to seek refuge under His wings."[33]**

By contrast, *Pesach Sheni* was instituted on behalf of those who were "impure because of contact **with a corpse."[34] (Death is a result of the sin of the Tree of**

אִידְן גֶעוועֶן אִין אַ מַצָּב פוּן עֶרְשְׁט "גֶעבָּארְן" גֶעוואָרְן, כִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל[כד], נִיטָא קֵיין עֲבֵירוֹת אוּן דָא מִצְווֹת מִילָה אוּן פֶּסַח - בְּדָמַיִךְ חֲיִי בְּדָמַיִךְ חֲיִי[כה], אַ מַצָּב פוּן צַדִיקִים - אוּן ווִי עַל פִּי הַהֲלָכָה - (הַתְחָלַת?[כו]) "גֵירוּת"[כז] - "וְגֵר שֶׁנִתְגַיֵּיר כְּקָטָן שֶׁנוֹלַד דָמֵי"[כז*], נִיטָא קֵיין עֲבֵירוֹת, אוּן מֶען זָאגְט אִים[כח] יְשַׁלֵּם ה' פָּעֳלֵךְ וּתְהִי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה גו' (עַל[כט]) אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו[ל].

דַאקֶעגְן פֶּסַח שֵׁנִי אִיז גֶעווען פַאר דִי ווָאס "הָיוּ טְמֵאִים (אוּן אִין טוּמְאָה גוּפָא - טְמֵא מֵת[ל*]) לְנֶפֶשׁ אָדָם"[לא] (ווָאס מִיתָה אִיז עַל יְדֵי חֵטְא עֵץ

---

26. ***Yechezkel* 16.** The entire chapter describes birth of the Jewish people in metaphoric terms. For example (16:4): "As for your birth, when you were born your navel cord was not cut, and you were not bathed in water… nor were you swaddled…."

27. ***Yechezkel* 16:6;** cited in connection with the blood of the circumcision and the Paschal sacrifice by ***Mechilta, Shmos* 12:6 (cited by *Rashi* on that verse); *Shmos Rabbah* 17:3, 19:5, *et al.***

28. Even though the Jews were the descendants of Yaakov and his sons, nevertheless, the Sages speak about conversion because – until the Exodus and the Giving of the Torah – the status of the Jewish people was the same as that of the Noachides. To attain their new status, they had to undergo a metamorphosis comparable to conversion. **It would appear that,** even though the Jews had merely circumcised themselves and brought a sacrifice, without immersing themselves in a *mikveh*, their conversion was complete because **this constituted the entire conversion process at that time.** The conceptual difference whether or not their conversion was considered complete also leads to **a difference in practice. Is a convert who had been circumcised but had not yet immersed** in a *mikveh* **obligated to bring a Pesach sacrifice? Or** to cite **another example: a person who underwent circumcision but not *periyah* (the removal of the membrane below the foreskin) before the commandment for *periyah* was given. See *Tosafos*, s.v. *ki piligei*, and *Tosafos Yeshanim, Yevamos* 46b. This is not the place** for further discussion of the matter.

29. **See *Yevamos* 46a-b; *Kerisos* 9a.**

30. ***Yevamos* 22a; note the sources mentioned there.**

31. ***Rus* 2:12.**

32. **This** added word in the main text **is sourced in *Rus Rabbah* (on the above verse), which states, "'May G-d reward your deeds** and may you receive full recompense **from G-d.' Rabbi Chassa said, '(for) you came to seek refuge under His wings.'" There are** commentators **who have questioned** Rabbi Chassa's **intent** since he does not seem to be adding anything more than the continuation of the verse itself. However, it can be said that, as stated in the main text, Rabbi Chassa is explaining why Rus was to be rewarded – because she came to seek refuge under G-d's wings. **I recently found this explanation in the commentary *Ein Chanoch*.** (Note: It appears that a printing error crept into the text and the intent is a commentary by that same author, entitled *Etz Yosef*, on *Ein Yaakov, Bava Metzia* 58b.)

33. **See the *Targum* to that verse, "Through this merit, you will be saved from the judgment of *Gehinom* and your portion will be together with** that of **Sarah, Rivkah, Rachel, and Leah." It is difficult to say that all of this was granted because of the kindness** that Rus performed for Naomi. **Instead, it was due to the merit of "coming** to seek refuge under His wings," **as mentioned above.**

34. ***Bamidbar* 9:6.** In many contexts, the impurity stemming from contact with a human corpse is considered **the most severe form of impurity (*Keilim* 1:4).**

Knowledge,[35] the source of all sins.[36]) After acknowledging their state, saying, **"We are impure because of [contact with] a corpse," they approached** Moshe **with a soul-felt request,[37] "Why should we be excluded from offering G-d's sacrifice at its appointed time together with the Children of Israel?"** Their words and actions followed the steps prescribed for ***teshuvah:*** **confession[38] and** then **a request that their lack be corrected – and indeed corrected in a complete manner. Not only** did they desire **to bring the offering, but they also desired the virtues** of offering it **at "its appointed time"** and **"together with the Children of Israel."[39]**

On this basis, we can understand the inner reason why G-d did not issue the command to the Jewish people to bring the *Pesach Sheni* offering initially, like almost all the other *mitzvos* of the Torah, but only after they were aroused and protested, "Why should we be excluded?"

As mentioned, the *Pesach Sheni* offering is associated with *teshuvah* and, **by and large, the motif of *teshuvah* is initiated through an** inner **arousal on the part of the person returning** to G-d. **Even though he is,** in a figurative sense, **"impure because of [contact with] a corpse" – not in a state of purity and, certainly, not in a state of holiness** – something inside prompts him to seek to draw close to G-d. In that state, **he is not able to appreciate a revelation of** G-dly **light from Above.** Instead, **he is aroused to *teshuvah* on his own and** endeavors to **raise himself from his lowly state.[40]**

Hence, the initiative for the *Pesach Sheni* offering – like that of *teshuvah* – came from the people themselves.

הַדַּעַת[לב], שׁוֹרֶשׁ פוּן אַלֶע חֲטָאִים[לג]), אוּן זֵיי זַיְינֶען גֶעקוּמֶען מִיט אַ בַּקָשָׁה נַפְשִׁית - נָאכְן מוֹדֶה אוּן מִתְוַדֶּה זַיְין זִיךְ "אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם - לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת קָרְבַּן ה' בְּמוֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"[לד] - בְּדוּגְמַת תְּשׁוּבָה - וּבִפְרָטֶיהָ: וִידּוּי[לה], בַּקָשַׁת תִּיקּוּן הֶחָסֵר, תִּיקּוּן בִּשְׁלֵימוּת (נִיט נָאר "לְהַקְרִיב" נָאר אוֹיךְ דִי מַעֲלָה פוּן "בְּמוֹעֲדוֹ" אוּן פוּן "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"[לו]).

דֶערְמִיט אִיז מוּבָן דֶער טַעַם (פְּנִימִי) וָואס דִי מִצְוָה פוּן פֶּסַח שֵׁנִי אִיז נִיט גֶעוֶוען אִין אַן אוֹפֶן אַז דֶער אוֹיבֶּערְשְׁטֶער הָאט דֶערוֹיף אָנְגֶעזָאגְט פוּן פְרִיעֶר וִוי כִּמְעַט אַלֶע צִיוּוּיֵי הַתּוֹרָה, נָאר דַוְקָא נָאכְדֶעם וִוי דִי אִידְן זַיְינֶען נִתְעוֹרֵר גֶעוָוארְן אוּן גֶעבֶּעטְן "לָמָּה נִגָּרַע גו'" - וַוְיל דִי תְּנוּעָה פוּן תְּשׁוּבָה קוּמְט (בְּדֶרֶךְ כְּלַל) דוּרְךְ דֶער הִתְעוֹרְרוּת פוּן דֶעם בַּעַל תְּשׁוּבָה: כָאטשׁ עֶר אִיז אִין אַ מַצָּב פוּן "טָמֵא לְנֶפֶשׁ אָדָם" - הֵיפֶּךְ דְּטַהֲרָה וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה נִיט קְדוּשָׁה, עֶר אִיז נִיט שַׁיָּיךְ צוּ דֶערְהֶערְן אַ גִילּוּי אוֹר מִלְמַעְלָה, דָאךְ וֶוערְט עֶר נִתְעוֹרֵר מִצַּד עַצְמוֹ - מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - בִּתְשׁוּבָה[לז].

35. ***Shabbos* 55b. See *Likkutei Sichos,*** Vol. 7, p. 169, **footnote 55.**

36. **See *Torah Or,*** p. 79d; **the *maamar* entitled *Basi LeGani,*** 5711, **ch. 2.**

37. ***Bamidbar*** 9:7.

38. The concept that their initial words – **"We are impure because of** [**contact with**] **a corpse"** represent a confession – **clarifies** why this was stated before their request, **"Why should we be excluded?"** Otherwise, that initial statement **is problematic as has been noted by the commentaries.**

39. **It is possible to say that an allusion** to this aspect of their request is found in G-d's response to their appeal (*Bamidbar* 9:12) – that they should, **"Offer [the *Pesach Sheni* sacrifice] according to *all* the statutes of the** [**first**] ***Pesach*** [sacrifice]." **Thus, it would be considered as if they** brought it **at "its appointed time" and "together with the Children of Israel." Otherwise, the response to** this aspect **of their request would appear to be lacking.**

According to this understanding, the "compensation" and "rectification" (see sec. 1) brought about **by the *Pesach Sheni* offering was entirely complete.**

40. **See the elaborate** explanation **in *Likkutei Sichos,* Vol. 9, pp. 63-64 and,** in particular, **footnote 26 there.** In that source, the Rebbe explains

A Reason for the Delay

5. Based on the above, it is possible to clarify another **perplexing** dimension of the narrative regarding the institution of the *Pesach Sheni* offering. **Our Sages**[41] **explain that the impure persons** who requested to bring the Pesach sacrifice had contracted impurity because of contact with a corpse. **Pesach eve was seven days** after they contracted impurity. Although they were impure, they could have completed the purification process on that day. **Accordingly, it would seem that the compensation** for not bringing the Pesach sacrifice on its appointed day **did not have to involve an** entirely **new motif. As *Or HaChayim* notes,**[42] the law **regarding other sacrifices required to be brought on festivals is that if they were not brought on the first day of the festival, they could be brought for** up to **seven days afterwards.**[43] **On the surface, the same should have applied regarding the Pesach offering.** Theoretically, **the impure people could have brought the Pesach sacrifice during the subsequent seven days** of the holiday. Why was it necessary for them to wait **an entire month?**

The inner rationale for the delay **can be understood based on the above** explanations: **Not only does *teshuvah* make up for and compensate for** any **lack, it also represents an** independent and distinct **path in Divine service, "a festival in its own right."** Accordingly, it receives its focus **in a separate month,** which alludes to **a new development in Divine service.**[44]

ה. עַל פִּי הָאָמוּר וועֶרְט פַארְעֶנְטְפֶערְט אַ דָבָר תָּמוּהַ עַל פִּי נִגְלֶה: חֲזַ"ל זָאגְן[לח] אַז דִי טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם אִיז חָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם בְּעֶרֶב פֶּסַח - עַל פִּי זֶה הָאט דָאךְ לִכְאוֹרָה גֶעדַארְפְט זַיְין דֶער תַּשְׁלוּמִין זֵייעֶרע נִיט אַ חִידּוּשׁ דָּבָר, אִין אַ חוֹדֶשׁ אַרוּם, נָאר - כָּל שִׁבְעָה, ווִי בַּיי שְׁאָר קָרְבְּנוֹת יוֹם טוֹב - ווִי דֶער אוֹר הַחַיִּים דֶערְמָאנְט עֶס.

וְעַל פִּי הַנַּ"ל מוּבָן דֶער טַעַם (הַפְּנִימִי): תְּשׁוּבָה אִיז נִיט נָאר מְמַלֵּא אוּן מַשְׁלִים הֶחָסֵר, נָאר דָאס אִיז (אוֹיךְ) אַ דֶרֶךְ אִין עֲבוֹדַת הַשֵּׁם, אַ "רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ", אִין אַ בֶּעזוּנְדֶער חֹדֶשׁ (וְחִידּוּשׁ בַּעֲבוֹדָה).

A Path that Human Logic Could Not Chart

6. The Divine service of a *tzadik* is a straight path, charted by **the Torah's guidelines. Nevertheless, there**

וא"ו. הֲגַם אַז דִי עֲבוֹדָה פוּן אַ צַדִּיק אִיז אִין אַן אוֹפֶן "יָשָׁר" עַל

that although there may be a Divine initiative prompting a person towards *teshuvah,* that initiative operates in a hidden fashion; it is not consciously perceived by that person. He feels that he must seek G-d on his own. What then is motivating him? Since his inner core is "an actual part of G-d from Above" (*Tanya,* ch. 2), it innately seeks to return to its source.

41. ***Pesachim* 90b; *Sukkah* 25b.**

42. *Or HaChayim, Bamidbar* 9:7.

43. *Chagigah* 9a, 17a.

44. חודש, the Hebrew term for "month," shares its root with the word חידוש, "something new."

פִּי סֵדֶר הַתּוֹרָה, פוּנְדֶעסְטְווֶעגְן אִיז דָא אַ מַעֲלָה אִין דֶער עֲבוֹדָה פוּן אַ בַּעַל תְּשׁוּבָה[לט]: דִי עֲבוֹדָה פוּן אַ צַדִּיק טוּט אוֹיף אִין דְּבָרִים שֶׁבִּקְדוּשָּׁה, אָדֶער עַל כָּל פָּנִים אִין דְּבָרִים הַמּוּתָּרִים. אָבֶּער נִיט "מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה"[לט*], עִנְיָנִים פוּן רַע מִשָּׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי קֶען מֶען נִיט מְבָרֵר זַיְין[מ], מֶען אִיז זֵיי דוֹחֶה - דָאס אִיז דֶער סֵדֶר ווִי עֶס דַארְף זַיְין עַל פִּי תּוֹרָה[מ*]; אָבֶּער דִי עֲבוֹדָה פוּן אַ בַּעַל תְּשׁוּבָה (בִּתְשׁוּבָה מֵאַהֲבָה) אִיז מְהַפֵּךְ אוֹיךְ זַיְינֶע זְדוֹנוֹת לִזְכֻיּוֹת[מא].

אוּן דֶער כֹּחַ ווָאס תְּשׁוּבָה הָאט אוֹיף דֶעם נֶעמְט זִיךְ פוּן אַ בְּחִינָה ווָאס אִיז הֶעכֶער פוּן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת: מִצַּד סֵדֶר דְּתוֹרָה, הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אִיז נִיטָא דִי זַאךְ פוּן מְהַפֵּךְ זַיְין זְדוֹנוֹת לִזְכֻיּוֹת. וּכְמַאֲמַר רַזַ"ל[מב] "שָׁאֲלוּ לְחָכְמָה . . לִנְבוּאָה . . לְתוֹרָה": "חוֹטֵא מָה עָנְשׁוֹ" - אוּן זֵיי אַלֶע, אוֹיךְ תּוֹרָה[מג], הָאבְּן נִיט גֶעגֶעבְּן קֵיין אָרְט אוֹיף תְּשׁוּבָה; דַוְקָא ווֶען "שָׁאֲלוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא" - הֶעכֶער פוּן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת - אִיז גֶעווֶען דֶער עֶנְטְפֶער "יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיִתְכַּפֵּר לוֹ", ווַיְיל מִצַּד

is an advantage in the Divine service of a *baal teshuvah.*[45] A *tzadik's* **Divine service** involves, and **has an effect on, holy matters,** i.e., his Torah study and observance of *mitzvos,* **and even on matters that are permitted,** i.e., his mundane activities that are carried out "**for the sake of Heaven.**"[46] However, forbidden matters are beyond his sphere and must be avoided. **There cannot be "a *mitzvah* that is made possible through a sin,"**[47] because forbidden **matters** deriving **from the three utterly impure *kelipos* cannot be refined.**[48] Therefore, **they must be** shunned and **rejected – this is the manner in which the Torah** prescribes dealing with them.[49] **However, the Divine service of a *baal teshuvah* that is motivated by a love** of G-d **transforms even his intentional sins** that derive from these *kelipos* **into merits.**[50]

The power possessed by *teshuvah* to bring about such a transformation stems from a level of G-dliness **that transcends the** *Seder Hahistalshelus,* **the chainlike progression of existence** that brings into being, and defines the structure of, the natural order. **From the standpoint of Torah** – the source for the structure of **this chainlike progression of existence – it is impossible to transform an intentional sin into a merit, as our Sages said,**[51] **"They asked Wisdom…, Prophecy…]and[the Torah: What is the punishment for a sinner?" All – including even the Torah**[52] **– did not allow for the possibility of *teshuvah.*** It was only when **the question was posed to "the Holy One, blessed be He,"**[53] **that He answered, "**[The sinner] **should repent and atonement would be granted him." It is** specifically

45. **Regarding all the above, see *Derech Mitzvosecha,* p. 191a, *et al.***

46. See *Avos* 2:12.

47. ***Berachos* 47b; note the sources cited there.**

48. ***Tanya,* the beginning of ch. 37, *et al.*** The term *kelipah* (plural *kelipos*) literally means "shell" or "peel." It refers to the spiritual forces that conceal G-dliness and make possible the existence of evil.

49. **See also *Likkutei Torah, Shir HaShirim,* p. 6d.**

50. ***Yoma* 86b.**

51. ***Yalkut Shimoni, Tehillim,* sec. 702. See also *Talmud Yerushalmi, Makkos* 2:6.**

52. **True, the answer** the *Midrash* ascribes to **the Torah** – that the sinner **should bring a guilt-offering – also involves *teshuvah,* because such an offering brings atonement only when** accompanied by *teshuvah.* Nevertheless, ***teshuvah* of this nature** only **transforms the willful transgressions into inadvertent ones. See *Or HaTorah, Devarim,* Vol. 3, p. 1557ff.; *Derech Mitzvosecha,* the references to *mitzvas eglah arufah* in the indices,** p. 209a, ***et al.* See also the elaborate** explanations **in *Likkutei Sichos,* Vol. 4, p. 1152, footnote 12, and Vol. 13, pp. 76-77, sec. 6.**

53. The term *HaKadosh Baruch Hu,* "the Holy One, blessed be He," refers to a level of G-dliness that is *kadosh,* "holy," i.e., set apart and distinct, above the structure of the natural order.

the level of G-dliness that transcends the natural order, **a level on which "darkness is like light,"**[54] **that allows for the possibility of transforming evil into good.**[55]

Based on the above, we can also understand the wording of the demand of the Jews who complained to Moshe, **"Why should we be excluded?" On the surface, why would someone even think that they would be excluded? Similarly, with regard to the adage of my revered father-in-law, the Rebbe, that "the message of *Pesach Sheni* is that 'nothing is ever lost,'" why would one think that** it is possible that something could be **lost forever?**

However, based on the above, we can understand. Our world – and even the Torah – has a structure and, **according to that structure, *teshuvah* alone is insufficient**[56] **to transform intentional sins into merits. "It is already lost,"** because the undesirable act was already carried out and cannot be corrected. **However, when Jews are aroused with a desire for *teshuvah*** and demand, **"Why should we be excluded?"** their claim **reaches a level above the natural order** (as indicated by the statement, **"They asked the Holy One, blessed be He"). From that level comes the answer, "Nothing is ever lost." This is the theme of *Pesach Sheni*.**

Nevertheless, it is the Torah itself that relates and reveals these concepts to us. **True, the Torah is** structured according to **the natural order. However,** it is only enclothed within the natural order.[57] In essence, the Torah transcends the natural order entirely, as it is taught:[58] **"The Torah and the Holy One, blessed**

הֶעכֶער פוּן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וואָס דאָרטן אִיז "כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה"[מד], קען אויך רַע נִתְהַפֵּךְ ווערן לְטוֹב[מד*].

עַל פִּי זֶה וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס זייער טַעֲנָה אִיז געווען "לָמָּה נִגָּרַע גו'" - דִּלְכְאוֹרָה: פאַרוואָס זאָל מִלְכַתְּחִלָּה זַיין דער קָסַלְקָא־דַעְתָּךְ פוּן "נִגָּרַע"? וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אִין פִּתְגָם הַנַּ"ל פוּן כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר אַז דִי הוֹרָאָה פוּן פֶּסַח שֵׁנִי אִיז אַז עֶס אִיז נִיטָא קֵיין פאַרפאַלְן - פאַרוואָס זאָל מען טראַכטְן אַז עֶס אִיז יאָ פאַרפאַלְן?

נאָר, כַּנַּ"ל: מִצַּד תּוֹרָה אַלֵיין העלפט טאַקע נִיט קֵיין תְּשׁוּבָה[מה] צוּ מְהַפֵּךְ זַיין דִי זְדוֹנוֹת לְזָכִיּוֹת כַּנַּ"ל, ס'אִיז פאַרפאַלְן; נאָר דוּרְכְדעם וואָס אִידְן זַיינען נִתְעוֹרֵר געוואָרְן מִיט אַ תְּנוּעָה פוּן תְּשׁוּבָה: "לָמָּה נִגָּרַע גו'", דאָס האָט דערלאַנגְט בִּיז צוּ "(שָׁאֲלוּ לְ)הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וואָס פוּן דאָרְט אִיז דער ענְטְפער, אַז ס'אִיז נִיט פאַרפאַלְן - ס'אִיז דאָ דער עִנְיָן פוּן פֶּסַח שֵׁנִי.

[נאָר דאָס גוּפָא ווערְט דערְציילְט אוּן נִתְגַּלֶּה אִין אוּן דוּרְךְ תּוֹרָה, ווַיְיל הֲגַם תּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ אִיז בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אָבער אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא

---

54. Cf. *Tehillim* 139:12.

55. **See also *Likkutei Sichos,* Vol. 7, p. 23, and the sources cited there.** G-d is entirely undefined and unlimited. Since, through *teshuvah,* a person connects to this transcendent level of G-dliness, his past conduct is not weighed according to the Torah's ordinary scales of judgment and his sins can be considered merits. See *Likkutei Sichos,* Vol. 27, p. 113, (translated in *Selections from Likkutei Sichos, Vayikra,* p. 222ff.).

56. **Note that *teshuvah* is not effective in changing or nullifying a ruling or a punishment dictated by** a Jewish **court.** This is recorded by ***Nodah B'Yehudah* in a well-known responsum (*Orach Chayim, Mahadura Kama,* responsum 35).**

57. See the *maamar* entitled *Vichol Adam lo Yihiyeh,* 5723 (*Toras Menachem, Sefer HaMaamarim Melukat,* Vol. 1, p. 74ff.)

58. ***Tanya,* beginning of ch. 23, quotes this concept in the name of the *Zohar.*** This exact wording however is not found in the standard texts of the *Zohar.* Similar wording can be found in ***Zohar,* Vol. I, p. 24a, Vol. II, p. 60a; *Tikkunei Zohar, Tikkun* 6 and *Tikkun* 22.**

be He, are entirely one." Accordingly, **everything – even those concepts that transcend the natural order – is revealed through the Torah.**[59]

חַד[מו], אַלֶע עִנְיָנִים, אוֹיךְ דִי וָואס זַיְינֶען לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וֶוערְן נִתְגַּלֶּה דוּרְךְ תּוֹרָה[מז]].

Rising Above Time

7. The above also explains the distinctions between the first Pesach and *Pesach Sheni* mentioned above (sec. 3).[60]

ז. דָאס אִיז אוֹיךְ דֶער בִּיאוּר אִין דִי אוֹיבֶּענְדֶערְמָאנְטֶע (סְעִיף ג) חִילּוּקִים צְווִישְׁן פֶּסַח רִאשׁוֹן און פֶּסַח שֵׁנִי[מח]:

On the first Pesach – identified with the Divine service of *tzadikim* – a Jew **has nothing to do with evil; it must be rejected** entirely. **For this reason,** not only may ***chametz*** not be eaten, **we may not possess** any trace of it.[61] **Following the same motif,** on the first Pesach, **the festival lasts seven days – for the Divine service of *tzadikim* is ordered and structured.** Accordingly, like **the natural order,** it consists of **seven days,** corresponding to **the seven** Divine **emotive attributes.**[62]

פֶּסַח רִאשׁוֹן - עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים - הָאט מֶען נִיט צוּ טָאן מִיט רַע, דֶעם רַע אִיז מֶען דוֹחֶה. דֶערִיבֶּער אִיז חָמֵץ אָסוּר בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא[מט]; און דֶערְפַאר אִיז דֶער יוֹם טוֹב שִׁבְעַת יָמִים - וָוארוּם עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים אִיז אַן עֲבוֹדָה בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, סְ'אִיז הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עֶס אִיז אוֹיסְגֶעשְׁטֶעלְט אִין ז' יָמִים, ז' מִדּוֹת וכו'[נ].

---

59. See the series of *maamarim* entitled *BeShaah Shehikdimu, 5672,* Vol 3, p. 1408; *Likkutei Sichos,* Vol. 1, p. 75, Vol. 4, pp. 1345, 1350, *et al.*

60. See similar explanations **in *Likkutei Sichos,* Vol. 7, p. 327.**

61. See the *maamar* entitled *Lehavin Inyan Pesach Sheni* (*Or HaTorah, Bamidbar,* Vol. 2, pp. 367-368), which explains that **the first Pesach and *Pesach Sheni* are identified with the Divine services of *iscafia* (subjugating evil) and *ishapcha* (transforming it) respectively.**

The first Pesach involves departing from evil, subjugating one's desire for **it. Therefore, *chametz* is forbidden. On *Pesach Sheni,* after one has already departed from evil, it is possible to transform it. Therefore,** on that day, **one may possess both *chametz* and *matzah.***

See ***Likkutei Sichos,* Vol. 4, p. 1301,** where the Rebbe explains **that** the above distinction **parallels the distinction between *baalei teshuvah* and *tzadikim*** in an opposite manner than in the main text here. There, he explains that **the first Pesach resembles** the Divine service of ***baalei teshuvah*** who must reject evil, **saying** – to borrow the wording of *Yalkut Shimoni, Vayikra,* sec. 626 – **"I cannot bear** to eat pork… I cannot bear to engage in forbidden intimate relations."* (***Likkutei Torah, Devarim* 9d); consult that source.**

Pesach Sheni, by contrast, parallels the Divine service of ***tzadikim* who must say, "I could bear** [the violation of these prohibitions] but what can I do, my Father in Heaven has prohibited my [violating them."]

Nevertheless,** those statements do not contradict those in the main text. **The explanation in *Likkutei Sichos, loc. cit.,* refers to the refinement achieved within the person himself.** By contrast, **here** the emphasis **is on: a) the fundamental** motifs of **the Divine service** performed **on the first Pesach and on *Pesach Sheni;* the motif of the first Pesach is one characteristic of *tzadikim,* while that of *Pesach Sheni* is one characteristic of *baalei teshuvah;* b) the refinement of one's intentional sins which, on the first Pesach,** sins are merely **rejected, while on *Pesach Sheni,* they can be transformed.**

Nevertheless, further analysis is still necessary.

* **The concept mentioned in** the footnote above **can be connected to those previously explained in** the main text **(sec. 4) that the Jews were considered as converts after the Exodus from Egypt. The reason a *baal teshuvah* must say, "I cannot bear…," is because he must be very careful that he will not revert to his previous mode of conduct (*Likkutei Torah, loc. cit.*).** Our Sages (***Kiddushin* 17b**) voice **this same concern regarding a convert.**

** **Also,** *Likkutei Sichos, loc. cit.,* **is speaking about a lower level of *teshuvah* were there is still concern that** the *baal teshuvah* might **revert to his previous mode of conduct as explained in the previous marginal note. By contrast,** the main text here **is speaking about *teshuvah* motivated by great love, which,** as stated in ***Tanya,* ch. 7, transforms intentional sins into merits.**

62. The seven *middos,* Divine emotive attributes, are reflected in the Seven Days of Creation and are the

By contrast, *Pesach Sheni* is identified with the Divine service of *teshuvah*, which transforms intentional sins into merits. As such, **there is a potential to refine even *chametz*. Therefore, it is permitted to possess both *chametz* and *matzah*** on that day.[61]

Similarly, **since *teshuvah* transcends the order and structure of the natural order, as explained above, *Pesach Sheni* is celebrated for only *one* day.** In this instance, the number one **does not represent a minimal amount,** the lowest number, **but rather points to a rung above** all numbers, where there is no place for **limitation or division.** To cite a parallel: *Torah Or*[63] **explains that Shavuos is only one day because, "Shavuos is the time of the acceptance of the Torah that embodies the attribute of *kesser* that is identified with the quality of *yechidah,*** the loftiest level of the soul, **that transcends [all] division."**

This also relates to the narrative in the Talmud[64] regarding the *teshuvah* of Rabbi Elazar ben Durdaya,[65] which motivated **Rabbi** Yehudah *HaNasi* to **"cry and say, 'There are those who acquire their [share in the] World [to Come] over the course of years and there are those who acquire their [share in the] World [to Come] in one moment.'"**

The Divine service of the *tzadikim* is carried out in a structured manner. Since their service **involves a level of** G-dliness associated with the **distinctions** of the natural order, **it takes several years** for them to achieve their goal.[66]

By contrast, Rabbi Elazar ben Durdaya exemplified **the Divine service of *teshuvah*.** More specifically, **within** the realm of ***teshuvah* itself,** his *teshuvah* was of a unique nature. **He "lowered his head between his**

מַה שֶׁאֵין כֵּן פֶּסַח שֵׁנִי - עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, וָואס אִיז מְהַפֵּךְ אוֹיךְ זְדוֹנוֹת לִזְכֻיּוֹת - קֶען מֶען דֶערְפַאר מְבָרֵר זַיְין אוֹיךְ דֶעם חָמֵץ[מט]. אוּן דֶערִיבֶּער אִיז "חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת"; אוּן וִויבַּאלְד עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה אִיז לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כַּנַּ"ל, דֶערִיבֶּער אִיז עֶס יוֹם אֶחָד וָואס וַוייְזְט (נִיט אוֹיף אַן עִנְיָן שֶׁל מִיעוּט, נָאר, אַדְּרַבָּה) אוֹיף הֶעכֶער פוּן הַגְבָּלָה אוּן הִתְחַלְּקוּת. אוּן וִוי עֶס אִיז מְבוֹאָר אִין תּוֹרָה אוֹר[נא] דֶעם טַעַם פַארְוָואס שָׁבוּעוֹת אִיז יוֹם אֶחָד, וַוייְל שָׁבוּעוֹת אִיז "זְמַן קַבָּלַת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁהוּא בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת כו'".

אוּן דָאס אִיז אוֹיךְ וָואס דִי גְמָרָא[נב] דֶערְצֵיילְט בַּנּוֹגֵעַ דֶער תְּשׁוּבָה פוּן ר' אֶלְעָזָר בֶּן דוּרְדַיָא - "בָּכָה רַבִּי וְאָמַר יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּכַמָּה שָׁנִים וְיֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת": עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים אִיז בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה אוּן דֶערִיבֶּער נֶעמְט עֶס כַּמָּה שָׁנִים, בְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת[נג]; מַה שֶׁאֵין כֵּן בַּיי ר' אֶלְעָזָר בֶּן דוּרְדַיָא, וָואס בַּיי אִים אִיז גֶעוֶוען עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, אוּן אִין תְּשׁוּבָה גוּפָא, אִין אַן אוֹפֶן פוּן "רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו - הֶעכֶער פוּן

source for the creative energy that brings our world into being. Each day of creation expressed a different *middah*, setting the pattern of nature for all time. See *Torah Or,* p. 109d ff.

63. *Ibid.* See also the *maamar* entitled *Lehavin mah SheShavuos Yom Echad* (*Or HaTorah, Bamidbar,* Vol. 5, p. 1573).

64. *Avodah Zara* 17a. See *Maamarei Admur HaZakein, 5562,* p. 13; *Derech Chayim,* as cited in the indices entry "Elazar ben Durdaya."

65. See also p. ??? below, which mentions the *teshuvah* of Rabbi Elazar ben Durdaya. REFERENCE IS TO NASO 3

66. Note that *shanim,* Hebrew for "years," shares its root letters with *shinui,* Hebrew for "change." See *Or HaTorah, Bereishis,* Vol. 2, p. 338b.

knees" – reflecting a level **loftier then the distinctions between his head and feet**[67] – **"and wept exceedingly,** until his soul expired."[64] **Accordingly, he "acquire[d] his [share in] the World [to Come] in one moment," because, as the *Zohar* states,**[68] ***teshuvah*** **– which** can **transpire in a single moment** – taps into a dimension of G-dliness that transcends the distinctions of the natural order and the structure of time.

הִתְחַלְּקוּת דְּרֹאשׁוֹ וּבִרְכָּיו[נד] - וְגָעָה בִּבְכִיָּה"[נב], אִיז גֶעוֶוען "קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת". וּבִלְשׁוֹן הַזֹּהַר[נה], אַז תְּשׁוּבָה אִיז "בְּשַׁעְתָּא חֲדָא".

How the Months Differ

8. The difference between the first Pesach and *Pesach Sheni* is also reflected in the months in which they are celebrated: **The first Pesach is celebrated in the month of Nissan and *Pesach Sheni* in the month of Iyar.**[69]

ח. דֶער חִילּוּק הַנַּ"ל צְווִישְׁן פֶּסַח רִאשׁוֹן אוּן פֶּסַח שֵׁנִי דְרִיקְט זִיךְ אוֹיס אוֹיךְ אִין דֶעם וָואס פֶּסַח רִאשׁוֹן אִיז אִין חוֹדֶשׁ נִיסָן, אוּן פֶּסַח שֵׁנִי אִין חוֹדֶשׁ אִיָּיר[נו]:

There is **a well-known**[70] **difference between the month of Nissan (the first month) and the month of Iyar (the second month): Nissan is characterized by eliciting and revealing** G-dly light **from Above downward. The revelation of light from Above does not bring about a lasting refinement of** the created beings **in the lower realm. At the immediate time** of the revelation, it merely **rejects evil;** it does not refine it.[71] **This resembles the Divine service of *tzadikim***[72] **which** involves only **matters** associated with G-dly **light,** e.g., the Torah and its *mitzvos* but not **matters associated with evil. They are rejected and avoided entirely.**

ס'אִיז יָדוּעַ[נז] דֶער חִילּוּק צְווִישְׁן חוֹדֶשׁ נִיסָן (חוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן) אוּן חוֹדֶשׁ אִיָּיר (חוֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי): נִיסָן אִיז הַמְשָׁכָה וְגִילּוּי מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, וָואס דֶער גִילּוּי אוֹר מִלְמַעְלָה פּוֹעֵל'ט נִיט קֵיין זִכּוּךְ בַּר קַיָּימָא, לְתָמִיד, אִין דֶעם "מַטָּה", עֶר אִיז בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בְּלוֹיז דוֹחֶה דֶעם רַע[נח]. דָאס אִיז עַל דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים[נט] וָואס זֵייעֶר עֲבוֹדָה אִיז אִין עִנְיָנִים פוּן אוֹר, עִנְיָנִים פוּן רַע זַיְינֶען זֵיי דוֹחֶה.

The month of Iyar is characterized by elevating the material plane. Through this mode of Divine service, **the material plane is refined and improved in a lasting manner.**[71] **Therefore, the *mitzvah* of counting the *Omer* is primarily associated with the month of Iyar,**[73] **for counting the *Omer* brings about the refine-**

דֶער עִנְיָן פוּן אִיָּיר אִיז הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וָואס מְ'אִיז מְבָרֵר לְתָמִיד וּמְזַכֵּךְ אוּן מַעֲלֶה דֶעם מַטָּה[נח]. דֶערְפַאר אִיז דִי מִצְוָה פוּן סְפִירַת הָעוֹמֶר שַׁיֶּיכֶת בְּעִיקָּרָהּ צוּ חוֹדֶשׁ אִיָּיר[ס], וַוייל סְפִירַת הָעוֹמֶר

67. See also *Torah Or,* the beginning of *Parshas VaEira.*

68. *Zohar,* Vol. I, p. 129a.

69. See *Or HaTorah, Bamidbar, loc. cit.; Likkutei Sichos,* Vol. 4., *loc. cit.*

70. See *Likkutei Sichos,* Vol. 1, *Parshas Emor,* Vol. 4, *loc. cit.,* Vol. 8, pp. 6, 235ff., *et al.*

71. See *Or HaTorah, Bamidbar, loc. cit.; Likkutei Sichos,* Vol. 4., *loc. cit.,* where it is explained that the first Pesach and *Pesach Sheni* are identified with the Divine services of *iscafia* (subjugating evil) and *ishapcha* (transforming it) respectively, as mentioned in footnote 61 above.

72. See footnote 61 above.

73. See *Likkutei Sichos,* Vol. 1, *loc. cit.*

ment and improvement of our emotional attributes. This resembles the Divine service of *teshuvah*[72] through which the lowest dimension of material existence is elevated to the extent that even evil is transformed into good.

טוט אויף דעם בירור וזיכוך המדות. דאס איז על דרך עבודת התשובה[עט] וואס דורך איר איז מען מברר דעם מטה מטה ביותר, ביז אז אויך ענינים פון רע ווערן נתהפך לטוב.

In general, the distinction between these two months **resembles the distinction between the months of Nissan and Tishrei. As is well known,**[74] **the month of Nissan is** identified with **the Divine service of *tzadikim,*** **while Tishrei is** identified with **the Divine service of *baalei teshuvah.***

[ובכללות איז דאס דוגמת החילוק פון חודש ניסן און תשרי, כידוע[סא] אז חודש ניסן איז עבודת הצדיקים, און תשרי - עבודת התשובה].

Three Modes of *Teshuvah*

9. Based on the above – that *Pesach Sheni* is identified with the Divine service of *teshuvah* – it is possible to understand the inner reasons for the three opinions regarding *Pesach Sheni* mentioned in sec. 1 above, concerning which can be applied the adage,[75] **"These and these are the words of the living G-d."**

ט. על פי הנ"ל, אז פסח שני איז די עבודה פון תשובה, וועט מען פארשטיין דעם טעם, בפנימיות הענינים, וואס אין פסח שני זיינען פאראן דריי (דיעות ו)אופנים (דאלו ואלו דברי אלקים חיים[סב]) כנ"ל סעיף א - ווייל בכללות זיינען פאראן (אט די) דריי אופנים אין תשובה:

In general, *teshuvah* is expressed through three different motifs:

a) There is a conception of ***teshuvah*** **as rectification.** Initially, **at the time the sin was committed,** the person had the potential to **immediately rectify it through *teshuvah*.** To cite a parallel: **When a person did not offer the Pesach sacrifice at its proper time,** the potential to **rectify** this lack **was available for him;** he knew that he could **offer the *Pesach Sheni* sacrifice** a month later. A similar **conception of *teshuvah*** applies **regarding ordinary sins; at the time one sins, he already has the possibility to correct his conduct through *teshuvah*.**

א) "תקנתא" דתשובה: דאס וואס גלייך ביי מעשה החטא האט ער די תקנה פון תשובה - אזוי ווי ביים פארפעלן דעם פסח ראשון איז פאר אים תיכף גרייט די תקנה פון פסח שני - דער אופן אין תשובה ווי בחטאים סתם, שוין בשעת החטא איז פאראן די אפשריות התיקון דורך תשובה.

b) There is a conception of ***teshuvah*** **as compensation. This refers to *teshuvah* for a sin carried out with the thought that "I will sin and then I will repent."** Our Sages state[76] **that in such an instance, the person "is not given the opportunity to do *teshuvah*."**

ב) "תשלומין" דתשובה: די תשובה אויף א חטא וואס איז געטאן געווארן אין אן אופן פון "אחטא ואשוב", וואס דאן איז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[סג] -

74. See the *maamar* entitled *HaChodesh* (*Or HaTorah, Shmos,* Vol. 1, p. 257ff).

75. *Eruvin* 13b; *Gittin* 6b.

76. *Yoma* 85b.

At the time he sinned, the potential to rectify his conduct through *teshuvah* was denied **him since it was** the potential to do *teshuvah* **that caused him to sin** in the first place.[77] (**This resembles** the concept that "**an accuser cannot become a defender.**")[78] **Nevertheless,** a person can rectify the sin through his efforts. **If he "presses forcefully… and does *teshuvah,* his *teshuvah* is accepted.**"[79]

c) There is a conception of *teshuvah* as **"a festival in its own right." This refers to *teshuvah* carried out by *tzadikim.* As is well known,[80] unlike the mistaken** but **popular opinion, *teshuvah* is not necessarily** limited to atoning **for sin. Instead, it is a path of Divine service that is open even to those who are pure of sin, as it is said,[81] "*Mashiach* will come to motivate *tzadikim* to do *teshuvah.*"**

True, as reflected by the adage of my revered father-in-law, the Rebbe, "the message of *Pesach Sheni* is that 'nothing is ever lost…,' even one who was impure … and even if he brought himself to such a state willingly can, nevertheless, make amends," **i.e.,** it relates to ***teshuvah* following a transgression. Nevertheless, in a general sense, all the different modes of *teshuvah* – including the *teshuvah* of *tzadikim* – are present in *Pesach Sheni.* This parallels the month of Tishrei, for, as explained in sec. 8,** Tishrei is identified with *teshuvah,* **including all modes of *teshuvah* including the *teshuvah* of *tzadikim.***[82]

בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה הַחֵטְא הָאט עֶר נִיט דִי תַּקָּנָה פוּן תְּשׁוּבָה, "הוֹאִיל וְהַתְּשׁוּבָה גּוֹרֶמֶת לוֹ לַחֲטוֹא"[סד] [עַל דֶּרֶךְ וְוִי "אֵין קַטֵּגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּגוֹר"[סה]]; אָבֶּער שְׁפֶּעטֶער אוֹיבּ "דָּחַק וְנִתְחַזֵּק כו' וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ"[סו].

ג) "רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ": דֶער עִנְיָן פוּן תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים, וּכְיָדוּעַ[סז] אַז עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה אִיז נִיט - כְּטָעוּת הָעוֹלָם - אוֹיף חֲטָאִים דַוְקָא, נָאר סְ'אִיז אַ דֶרֶךְ אִין עֲבוֹדַת ה', וָואס אִיז שַׁיָּיךְ אוֹיךְ בַּיי דִי וָואס זַיְינֶען רֵיין פוּן חֲטָאִים, וְכַמַּאֲמָר[סח]: מָשִׁיחַ אָתָא לַאֲתָבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא.

אוּן הֲגַם אַז דֶער עִנְיָן פוּן פֶּסַח שֵׁנִי אִיז (כְּפִתְגָּם הַנַּ"ל דִּכְבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר, אַז "עֶס אִיז נִיטָא קֵיין "פַאְרְפַאלֶען" . . אֲפִילוּ מִי שֶׁהָיָה טָמֵא . . אֲפִילוּ "לָכֶם", אַז דָאס אִיז גֶעוָועֶן בִּרְצוֹנוֹ כו'") תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא - פוּנְדֶעסְטְוֶועגְן, זַיְינֶען בִּכְלָלוּת, פַאַרַאן, אַלֶע אוֹפַנִּים פוּן תְּשׁוּבָה אִין פֶּסַח שֵׁנִי, אוֹיךְ תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים. [בְּדוּגְמַת חוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי - וָואס פֶּסַח שֵׁנִי אִיז דוּגְמַת חוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, כַּנַּ"ל סְעִיף ח - וָואס אִיז אִין זִיךְ כּוֹלֵל אַלֶע אוֹפַנֵּי הַתְּשׁוּבָה, אוֹיךְ תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים[סט]].

77. *Tanya, Iggeres HaTeshuvah,* **Ch. 11;** where the Alter Rebbe explains that the reason such a person did not hold himself back from sinning was because he knew that he would have the opportunity to do *teshuvah* afterwards.

78. Cf. *Berachos* 59a, *et al.* **See the end of** the commentary of ***Tzafnas Panei'ach, Hilchos Yibbum* 4:20, with regard to one who says,** (*Yoma* 85b), **"I will sin and Yom Kippur will atone for me."** In both instances, since the factor that will lead to atonement in fact led to sin, under ordinary circumstances, it cannot bring about atonement afterwards.

79. ***Iggeres HaTeshuvah, loc. cit.* Similar concepts** are explained in ***Tanya,* ch. 25.**

80. ***Likkutei Torah, Devarim,* pp. 24d, 71c, *Shir HaShirim,* p. 66c, *et al.***

81. **Cited in *Likkutei Torah, Devarim,* p. 92b, *Shir HaShirim,* p. 50b. See *Zohar,* Vol. III, p. 153b, explained in *Likkutei Dibburim,* Vol. 1, p. 146a ff.**

82. **This can be understood from explanations in the sources from *Likkutei Torah* cited in footnote 80.**

A Divine Promise to the Estranged

10. The above statements **regarding the conception of *teshuvah* as rectification lead to an additional explanation regarding the law**[83] **that even a wicked person whose** study and observance of **the Torah and its *mitzvos* "adds power to *kelipah*"**[48] **must,** nevertheless, **study the Torah, even if it is without** the proper intent **because "later when he will do *teshuvah*... he will remove all the Torah [he studied] and the *mitzvos* [that he observed] from [the realm of] *kelipah*."**[83] **Thus, it could be said that** the reason **he should study Torah while wicked is** because **from the outset it can be assumed that later he will do *teshuvah*. This is the unique dimension of the conception of *teshuvah* as rectification – that, initially, at the time a person sins, the Torah allows for the possibility of rectification through *teshuvah*.**

True, the law that a person must study Torah even when he is characterized as wicked applies to all people so characterized, including one who says, "I will sin and I will repent," and who is not given the opportunity **to rectify his conduct through *teshuvah*, as explained above. Nevertheless,** that pronouncement **is not relevant to the** ultimate **elevation of** that person's **Torah study, for his study is not** a sin, and therefore not included in **that pronouncement. He will certainly do *teshuvah*** eventually, for we are promised: "Even one estranged will not be banished [in perpetuity]."[84] **Moreover, even the extreme minority** of people **who study Torah** for the explicit intent of **adding power to *kelipah*, relying on the fact that, ultimately, they will do *teshuvah*** – in which case, their pronouncement "I will sin" refers to their Torah study as well – **must also engage in Torah study.**

Nevertheless, since a person who says "I will sin and do *teshuvah*" **is not given the opportunity to do *teshuvah*, there is a difference between** him and

יו"ד. עַל פִּי הַנַּ"ל (בְּעִנְיַן תַּקַנְתָּא דִתְשׁוּבָה) וועט צוקומען אַ תּוֹסֶפֶת בִּיאוּר אִין דֶעם דִין[ע], אַז אֲפִילוּ אַ רָשָׁע, וואָס זַיְין תּוֹרָה וּמִצְוֹת אִיז "מוֹסִיף כֹּחַ בִּקְלִיפּוֹת", דַארְף לֶערְנֶען תּוֹרָה אֲפִילוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וַוייְל "כְּשֶׁיַּחֲזוֹר אַחַר כָּךְ בִּתְשׁוּבָה .. אֲזַי מוֹצִיא מֵהַקְלִיפָּה כָּל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת כו'". דָאס הֵייסְט דָאס וואָס עֶר לֶערְנְט תּוֹרָה "בְּעוֹדוֹ רָשָׁע" אִיז מִלְּכַתְּחִלָּה אוֹיפְן סְמַךְ פוּן דֶעם, וואָס עֶר וועט שְׁפֶּעטֶער תְּשׁוּבָה טָאן, וַוייְל דָאס אִיז דֶער אוֹיפְטוּ פוּן "תַּקַנְתָּא" דִתְשׁוּבָה: אַז תּוֹרָה גִיט מִלְּכַתְּחִלָּה בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה הַחֵטְא דִי אֶפְשָׁרִיּוּת וְתַקָּנָה פוּן תְּשׁוּבָה.

אוּן הֲגַם אַז אָט דֶער דִין - אַז אוֹיךְ "בְּעוֹדוֹ רָשָׁע" דַארְף מֶען לֶערְנֶען תּוֹרָה - אִיז חָל אוֹיף אַלֶע סוּגִים פוּן רְשָׁעִים, אוֹיךְ אַזַא וואָס זָאגְט "אֶחֱטָא וְאָשׁוּב", וואָס הָאט נִיט תַּקַנְתָּא דִתְשׁוּבָה כַּנַּ"ל - אִיז - צוּם עֲלִיַּת הַלִּימּוּד הָאט עֶס בִּכְלַל קֵיין שַׁייְכוּת נִיט, וַוייְל דֶער "אֶחֱטָא" אִיז דָאךְ נִיט דֶער לִימּוּד - אוּן עֶס אִיז בְּוַדַּאי אַז "יַחֲזוֹר אַחַר כָּךְ בִּתְשׁוּבָה" אוּן נָאכְמֶער - אַז אֲפִילוּ, בְּמִיעוּטָא דְמִיעוּטָא, אַז עֶר לֶערְנְט, רַחֲמָנָא לִצְלַן, כְּדֵי לְהוֹסִיף כֹּחַ כו' אוּן פַארְלָאזְט זִיךְ אַז "אֶחֱטָא וְאָשׁוּב" - דַארְף עֶר אוֹיךְ לֶערְנֶען,

נָאר עֶס אִיז דָא אַ חִילּוּק אִין דֶעם ווִיבַּאלְד אַז "אֵין מַסְפִּיקִין כו'":

---

83. The Alter Rebbe's *Shulchan Aruch, Hilchos Talmud Torah* 4:3.

84. Cf. *II Shmuel* 14:14, as understood by *Tanya,* ch. 39.

others. **Since the opportunity** for *teshuvah* **is not granted** him, **he must rely on the** Divine **promise that even one who is "estranged" will "certainly ultimately do *teshuvah*"[85] be it "in one incarnation or another, for 'even one estranged will not be banished in perpetuity.' "[86] By contrast,** one who has **committed other sins, does not need** the support of this Divine promise.[87] **From the outset, he is not "estranged," but merely distant, because even at the time of the transgression, the possibility of rectification through *teshuvah* is immediately granted him. This resembles** the conception **of *Pesach Sheni* as rectification.[88]**

בַּיים לֶעצְטְן סוּג, דַארְף מֶען (מִצַּד "אֵין מַסְפִּיקִין כו'") אָנְקוּמֶען צוּם טַעַם אַז אוֹיךְ אַ "נִדָּח" אִיז מוּבְטָח אַז סוֹף־סוֹף אִיז אוֹיךְ עֶר "וַדַּאי סוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה"[עא], "בְּגִלְגּוּל זֶה אוֹ בְּגִלְגּוּל אַחֵר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[עב] כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח"[עג]; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּיי חֲטָאִים סְתַם דַארְף מֶען נִיט אָנְקוּמֶען צוּם טַעַם פוּן "לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח"[עד] - עֶר אִיז מִלְכַתְּחִלָּה (נִיט קֵיין "נִדָּח", נָאר) בְּלוֹיז אַ "רָחוֹק", וַוייל עֶר הָאט דָאךְ גְלַייךְ בִּשְׁעַת הַחֵטְא דִי תַּקַּנְתָּא דִתְשׁוּבָה, בְּדוּגְמַת תַּקַּנְתָּא דְּפֶסַח שֵׁנִי[עה].

Teshuvah and Redemption

11. Just as *Pesach Sheni* includes all types of *teshuvah,* even the *teshuvah* of *tzadikim,* so too, as a whole, the first Pesach includes all the

יא. כְּשֵׁם ווִי פֶּסַח שֵׁנִי אִיז כּוֹלֵל אַלֶע אוֹפַנֵּי תְּשׁוּבָה, אוֹיךְ תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים - אַזוֹי אִיז עֶס בַּנּוֹגֵעַ צוּ פֶּסַח רִאשׁוֹן,

---

85. *Tanya,* ch. 39.

86. The Alter Rebbe's *Shulchan Aruch, loc. cit., Tanya, loc. cit.*

87. This resembles the statements in *Tanya, loc. cit.,* that a person who studies Torah without any specific intent should always study because later – when he studies with the proper intent – the Torah that he studied beforehand without any intent ascends upward. In such an instance, the advice is relevant even without **the explanation that ultimately** "even one who is estranged **will not be banished [in perpetuity]."**

When a person who studies Torah without any specific intent – "The matter is not dependent upon *teshuvah*" – his study has no obstacles preventing the Torah he studied from ascending. **By contrast, a wicked person must do *teshuvah* to remove the Torah he studied and the *mitzvos* he observed from the realm of *kelipah.***

In *Tanya, loc. cit.,* the Alter Rebbe **also mentions** the Divine promise that the estranged **will not be banished for perpetuity** but will do *teshuvah* and elevate the Torah that they studied. From the straightforward reading of *Tanya,* that statement also applies **regarding a person who did not at all study the Torah for** G-d's desired intent, but **for an ulterior motive.** In the main text above, we explained that this promise is only needed for someone who says, "I will sin and I will repent". Seemingly, this is not relevant to someone who is studying Torah for an ulterior motive. He does not have to do *teshuvah* to elevate his Torah study.

The seeming contradiction can be explained based on the premise that, **in *Tanya,*** the Alter Rebbe includes all those who study without proper intent. **To use slightly different wording:** The Alter Rebbe **mentions the extremes** on both ends of the spectrum – **from the extreme of one who is "estranged"** (which includes someone **who** studies Torah, saying **"I will sin and I will repent"**) and the other extreme, **someone who studies without any intent whatsoever – in which instance, his study is not even enclothed in *kelipas noga,*** a force, which though unholy, allows for the possibility that the G-dly spark[s] **it contains ascend to holiness. The Alter Rebbe includes several levels in between** these extremes (**as evident from *Hilchos Talmud Torah, loc. cit.,* and the *Kuntreis Acharon*** **there). On all these levels,** one should follow the general guideline, "**A person should always occupy himself in the Torah and its *mitzvos*** even when it is not for the [desired] intent, for study that is not for the [desired] intent will lead to study for the [desired] intent."

88. There are other examples of prohibitions that from their very outset can be rectified, for example, negative commandments that can be rectified through performing a positive commandment. Among the *mitzvos* in this category are **burning sacrificial meat that was** not eaten during the time allotted for its consumption, and **sending away a mother bird from its nest, according to several opinions.** See ***Chulin* 141a-b, and the sources cited there.**

expressions of the Divine service of *tzadikim,* even the *teshuvah* of the *tzadikim*. Therefore, although the Future Redemption will take place in the month of Nissan,[89] which is identified with the Divine service of the righteous and the redemption, **it will also be associated with the Divine service of *teshuvah*. As mentioned above, *Mashiach* will motivate the *tzadikim* to do *teshuvah*.[90]**

We see a similar concept regarding the Pesach sacrifice offered in **Egypt. At that time,** G-d **commanded** the Jewish people,[91] **"Draw forth and/or acquire for yourselves [a lamb]," which our Sages[92] interpreted as meaning, "Draw away your hands from false deities," i.e.,** it was a command to do ***teshuvah*.**

True, the Jews **who had been circumcised before the Exodus from Egypt were considered as converts in the initial stage** of conversion and thus were free from the taint of sin.[93] **Furthermore – and this is of primary importance – the command** "draw forth" **was issued to everyone to whom** the additional command **"and acquire"** (***u'kechu,* וקחו**) **was issued. Indeed, the letter *vav*** (meaning "and") implies that the second command **is an addition that is joined** to the first command. Thus, it applied to all Jews, **even those who never had any connection to the worship of false deities. They did not have to do *teshuvah* for sins.** Nevertheless, Divine service **resembling the *teshuvah* of *tzadikim*** was required of them. Since **they were found in a world where false deities existed, it was necessary to command them, "Draw away your hands from false deities."** Even a *tzadik* must realize that he lives in a world where false deities exist and, thus, he is distant from G-d. This realization should motivate him to *teshuvah* and restore his original closeness to G-d.

אַז עֶס אִיז כּוֹלֵל אִין זִיךְ, בִּכְלָלוּת, אַלֶע אוֹפַנִּים אִין עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, אוֹיךְ תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים; וָואס דֶערְפַאר, כָּאטשׁ דִי גְאוּלָּה הָעֲתִידָה וֶועט זַיְין אִין חוֹדֶשׁ נִיסָן[עו] - עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים - וֶועט זִי דָאךְ זַיְין פַארְבּוּנְדְן מִיט עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, וְכַנַּ"ל אַז מָשִׁיחַ אָתָא לַאֲתָבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא[עז].

און כְּעֵין זֶה גֶעפִינְט מֶען בַּיי פֶּסַח מִצְרַיִם, אַז עֶס אִיז דֶעמָאלְט גֶעוֶוען דֶער צִיוּוּי[עח] "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם" וּפֵירְשׁוּ חַזַ"ל[עט] "מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה", וָואס דָאס אִיז אַן עִנְיָן פוּן תְּשׁוּבָה; חָאטשׁ דִי וָואס הָאבְּן זִיךְ מָל גֶעוֶוען קוֹדֶם יְצִיאַת מִצְרַיִם זַיְינֶען דָאךְ גֶעוֶוען כְּגֵר (בְּהַתְחָלָתוֹ)[פ] וְעוֹד וְעִיקָר - דָאס אִיז גֶעזָאגְט גֶעוָוארְן צוּ יֶעדֶערְן וֶועמֶען מֶען הָאט גֶעזָאגְט "וּקְחוּ" (וּכְהַדִּיּוּק - בְּוָא"ו הַמּוֹסִיף וּמְחַבֵּר) - כּוֹלֵל דִי וָואס הָאבְּן קֵיין שַׁיְיכוּת נִיט גֶעהַאט צוּ עֲבוֹדָה זָרָה - בַּיי זֵיי אִיז עֶס נִיט גֶעוֶוען תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא, נָאר בְּדוּגְמַת תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים, וָואס זֵיי גֶעפִינֶען זִיךְ אִין אַן עוֹלָם וואוּ ס'אִיז שַׁיָּיךְ דִי מְצִיאוּת פוּן עֲבוֹדָה זָרָה און מְ'דַארְף אָנְזָאגְן "מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה".

---

89. **This follows the opinion of Rabbi Yehoshua (*Rosh HaShanah* 11a). *Shmos Rabbah* 15:11 mentions only that view.**

90. **Furthermore, the redemption itself is dependent on *teshuvah*** (***Sanhedrin* 97b; *Rambam, Hilchos Teshuvah* 7:5). However, according to Rabbi Yehoshua, if** the Jewish people **do not do *teshuvah* on their own initiative, "The Holy One, blessed be He will subject them** to a king* **... and** the Jewish people will repent **and return to a good** [path]" (***Sanhedrin, loc. cit***).

* Characteristically, the Rebbe omits the Talmud's description of this king – "whose decrees are as harsh as those issued by Haman."

91. ***Shmos* 12:21.**

92. ***Mechilta* to that verse.**

93. **See *Tosafos, Kerisos* 9a, s.v. *dichtiv*.**

When One Includes Two

12. **On this basis, it is understood why** ***Rambam*** **considers** ***Pesach Sheni*** **as a** ***mitzvah*** **in its own right, although one who offered the first Pesach sacrifice may not offer the** ***Pesach Sheni*** **sacrifice.** These are considered two distinct *mitzvos* because **the first Pesach and** ***Pesach Sheni*** **represent two different dimensions of Divine service. The first Pesach is identified with the Divine service of** ***tzadikim*** **and** ***Pesach Sheni*** **with the Divine service of** *baalei* ***teshuvah***.[94] **Nevertheless, one is not required to bring the** ***Pesach Sheni*** **offering if he brought the first Pesach offering, because the first Pesach includes also the** ***teshuvah*** **of** ***tzadikim***. **Consequently, it also includes the dimensions of** ***Pesach Sheni*** **that are an independent festival and mode of Divine service.**

יב. עַל פִּי כָּל הַנַּ"ל אִיז מוּבָן דָאס וָואס דֶער רַמְבַּ"ם רֶעכְנְט פֶּסַח שֵׁנִי אַלְס אַ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כָאטשׁ אַז אֵיינֶער וָואס הָאט מַקְרִיב גֶעוֶוען פֶּסַח רִאשׁוֹן קֶען דֶעם פֶּסַח שֵׁנִי נִיט מַקְרִיב זַיְין: פֶּסַח רִאשׁוֹן אוּן פֶּסַח שֵׁנִי זַיְינֶען טַאקֶע צְוֵויי בַּאזוּנְדֶערֶע עֲבוֹדוֹת - פֶּסַח רִאשׁוֹן אִיז עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, אוּן פֶּסַח שֵׁנִי - עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה[פא]; אָבֶּער פוּנְדֶעסְטְווֶעגְן, מָאנְט זִיךְ נִיט הַקְרָבָה פוּן פֶּסַח שֵׁנִי אוֹיבּ סְ'אִיז גֶעוֶוען דִי הַקְרָבָה פוּן פֶּסַח רִאשׁוֹן, וַוְיְיל פֶּסַח רִאשׁוֹן אִיז כּוֹלֵל אוֹיךְ תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים, וּבְמֵילָא אִיז דָא אוֹיךְ נִכְלָל דֶער עִנְיָן פוּן "רֶגֶל (וַעֲבוֹדָה) בִּפְנֵי עַצְמוֹ" שֶׁבְּפֶסַח שֵׁנִי.

The Virtue of *Baalei Teshuvah*

13. **Although** ***teshuvah*** **is also included in the first Pesach,** i.e., the Divine service of ***tzadikim,*** **since it involves the** ***teshuvah*** **of** ***tzadikim,*** **it does not possess the positive virtue of** ***Pesach Sheni*****, which is fundamentally identified with** ***teshuvah*** **for sin,**[94] **i.e., rectification and compensation** for one's previous failings. **It is only that since** ***Pesach Sheni*** **includes all forms of** ***teshuvah*****, it also includes the** ***teshuvah*** **of** ***tzadikim***.

The advantage of *teshuvah* for sin over the *teshuvah* of *tzadikim* **is twofold:**

a) **The thirst** and desire **of a** ***baal teshuvah*** to come close to G-d **stems from** his distance and sense **"that until now his soul was in 'a parched land,'**[95] **in 'the shadow of death,'**[96] [i.e.,] **the** ***sitra***

יג. אַף עַל פִּי אַז אוֹיךְ אִין פֶּסַח רִאשׁוֹן - צַדִּיקִים - אִיז דָא תְּשׁוּבָה, וויבַּאלְד אָבֶּער עֶס אִיז תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים, הָאט זִי נִיט אִין זִיךְ דִי מַעֲלָה פוּן תְּשׁוּבָה דְּפֶסַח שֵׁנִי, וָואס עִיקַר עִנְיָנוֹ אִיז תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא[פא] - "תַּקַּנְתָּא" וְ"תַשְׁלוּמִין" [סְ'אִיז נָאר אַז פֶּסַח שֵׁנִי אִיז כּוֹלֵל אַלֶע אוֹפַנֵּי תְּשׁוּבָה, וּבְמֵילָא אִיז אִין אִים דָא אוֹיךְ תְּשׁוּבַת הַצַּדִּיקִים].

אוּן דָאס אִיז אִין צְוֵויי עִנְיָנִים: (א) דֶער צִמָּאוֹן פוּן אַ בַּעַל תְּשׁוּבָה נֶעמְט זִיךְ דַוְקָא דֶערְפוּן וָואס "עַד הֵנָּה הָיְתָה נַפְשׁוֹ בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת

94. **This is particularly true according to the ruling of** ***Rambam*** **(see footnote 7 above), that even according to the approach of Rabbi** Yehudah *HaNasi,* ***Pesach Sheni*** also **leads to compensation and rectification for** the failure to bring **the first** Pesach offering, **as evidenced by the fact that,** by bringing the *Pesach Sheni* offering, a person who failed to offer the first Pesach sacrifice **is exempted from** ***kareis.***

95. Cf. *Tehillim* 63:2.

96. Cf. *ibid.* 23:4.

achra."[97] **Therefore,** a *baal teshuvah's* **thirst** for G-d **is more intense than that of *tzadikim,*[97] since** the experience of distance from G-d and the yearning and desire for connection with Him it arouses **is not relevant to them.[98]**

b) *Teshuvah* for a transgression reaches a source that **transcends** the structure of *Seder Hahishtalshelus,* **the chainlike progression of the Spiritual Cosmos. Therefore, it has the potential to transform intentional sins into merits (as stated in sec. 6). By contrast, even when *tzadikim* carry out the Divine service of *teshuvah,* they do not have the potential to transform intentional sins into merits.**

This is the reason why *Pesach Sheni* is only **one day and the first Pesach is seven days. Although the first Pesach also involves *teshuvah*, since it is identified with the *teshuvah* of *tzadikim,* it is still defined by measure and limits.** As explained in another source,[99] **even though a *tzadik* loves G-d "with all [his] might,"[100] his love is still defined by a structure and pattern.**

To refer back to the story of **Rabbi Elazar ben Durdaya** (cited above, sec. 7): **Even after his *teshuvah* motivated Rabbi** Yehudah *HaNasi* to **"cry," and crying reflects** feelings **of an unlimited nature,[101]** Rabbi Yehudah *HaNasi* **did not "acquire a [share in] the World [to Come] in one moment,"** i.e., he did not reach a level that **transcended all distinctions.**

Specifically, *Pesach Sheni,* which is identified with ***teshuvah* for a transgression and the transformation of intentional sins into merits – as in the adage of my revered father-in-law, the Rebbe,** "Even one who was impure or was on a distant path, **and even if he brought himself to such a state willingly, he**

הִיא הַסִטְרָא אָחֳרָא כו'"[פב], אוּן דֶעריִבֶּער אִיז זַיְין צִמָאוֹן "בְּיֶתֶר עֹז" ווִי בַּיי צַדִיקִים[פב] ווָאס בַּיי זֵיי אִיז דָאס נִיט שַׁיָיך[פג]. (ב) תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא דֶערְלַאנְגְט הֶעכֶער פוּן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, ווָאס דֶערְפַאר הָאט עֶס בְּכֹּחַ צוּ מְהַפֵּךְ זַיְין זְדוֹנוֹת לְזָכִיוֹת (וְכַנַ"ל סְעִיף ו); מַה שֶׁאֵין כֵּן בַּיי צַדִיקִים, אֲפִילוּ ווֶען בַּיי זֵיי אִיז דָא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, הָאט זֵי אָבֶּער נִיט דֶעם כֹּחַ צוּ מְהַפֵּךְ זַיְין זְדוֹנוֹת לְזָכִיוֹת.

אוּן דָאס אִיז דֶער טַעַם ווָאס דַוְקָא פֶּסַח שֵׁנִי אִיז יוֹם אֶחָד אוּן פֶּסַח רִאשׁוֹן שִׁבְעַת יָמִים, ווַיְיל כָאטשׁ אַז אוֹיךְ פֶּסַח רִאשׁוֹן הָאט דֶעם עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, ווִיבַּאלְד אָבֶּער עֶס אִיז תְּשׁוּבַת הַצַדִיקִים, אִיז דָאס אַלְץ בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה - אֲפִילוּ דֶער "בְּכָל מְאֹדֶךָ" פוּן אַ צַדִיק אִיז אוֹיךְ בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה[פד]; אוּן עַל דֶרֶךְ ווִי מֶען גֶעפִינְט אַז אֲפִילוּ נָאכְדֶעם ווִי תְּשׁוּבַת ר' אֶלְעָזָר בֶּן דוּרְדַיָא הָאט אַרוֹיסְגֶערוּפְן דֶעם "בָּכָה רַבִּי", ווָאס בְּכִיָה ווַיְיזְט אוֹיף אַן עִנְיָן שֶׁלְמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה[פה], אִיז בַּיי אִים נִיט גֶעווֶען דֶער עִנְיָן פוּן "קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת", הֶעכֶער פוּן הִתְחַלְקוּת;

דַוְקָא פֶּסַח שֵׁנִי - תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא, מְהַפֵּךְ זַיְין זְדוֹנוֹת לְזָכִיוֹת [כְּפִתְגָם הַנַ"ל דִכְבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר: אֲפִילוּ "לָכֶם", אַז דָאס אִיז גֶעווֶען בִּרְצוֹנוֹ,

---

97. ***Tanya,* ch. 7.** The term *sitra achra,* literally, "the other side," is identified with *kelipah,* and refers to the forces that oppose holiness.

98. **See the elaborate** explanation in the Mitteler Rebbe's ***Shaarei Teshuvah,* part 2, *Chinuch,* ch. 48.**

99. **See *Shaarei Teshuvah, loc. cit.,* p. 55d ff.**

100. *Devarim* 6:5. After commanding that one love G-d "with all your heart" and "with all your soul," the verse adds that one's love should be *bichol me'odecha,* translated as "with all your might." *Me'od* means "very much." The addition of this phrase implies that one should love G-d with a love that knows no boundaries or limits.

101. ***Torah Or,* p. 26a.**

פוּנְדֶעסְטְווֶעגְן קֶען מֶען מְתַקֵּן זַיְין] - דֶערְלַאנְגְט אִין אַן אָרְט וָואס אִיז הֶעכֶער פוּן הִתְחַלְּקוּת, יוֹם אֶחָד; עַל דֶּרֶךְ דִי מַעֲלָה פוּן ר׳ אֶלְעָזָר בֶּן דוּרְדַיָּא, אַז דַוְקָא בַּיי אִים - תְּשׁוּבָה עַל חֵטְא - הָאט זִיךְ אוֹיפְגֶעטָאן דֶער ״קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת״[פב].

(משיחת ש״פ אחו״ק תשכ״ד)

can, nevertheless, make amends" – reaches a **level that transcends all distinctions,** and is observed for **one day. This resembles the *teshuvah* of Rabbi Elazar ben Durdaya. Specifically, his** *teshuvah,* ***teshuvah*** **for sin, enabled him to "acquire a [share in] the World [to Come] in one moment."**[102]

---

102. Note *Maamarei Admur HaZakein, 5562,* p. 13, which explains **the advantage of the self-sacrifice of Rabbi Elazar ben Durdaya over the self-sacrifice of *tzadikim.* Consult that source.**

א) פסחים צג, א.

ב) ראה בכל זה פסחים שם ואילך.

ג) בספר ברכת אברהם ס״ד. ונעתק (בשינוי לשון) בכסף משנה הלכות קרבן פסח פ״ה ה״ב.

ד) לשון ר׳ אברהם בן הרמב״ם שם. ועל דרך זה בפירוש רש״י פסחים שם ד״ה חייבין. וראה לקמן בפנים ס״ב.

ה) פסחים שם.

ו) כן היא שיטת ר׳ אברהם בן הרמב״ם, אבל בפירוש רש״י פסחים שם ד״ה תשלומין: הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני*.

וראה רמב״ם הלכות קרבן פסח (שם) דגם לדעת רבי (דפסק כותיה) חייב כרת רק אם לא הקריב בשני (ואף דבספר המצוות מצות עשה נז כתב: ״אם הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לרבי לפי שאין לדעתו תשלומין מן הראשון״ - ראה בתשובת ר׳ אברהם בן הרמב״ם (בספר מעשה נסים ס״ז) דהרמב״ם חזר בו. וראה ביאור הרי״פ פערלא לספר המצוות רס״ג מצות עשה נז (רמ, ג. רמג, ד)). הגהות הרר״ח העליר בספר המצוות שם.

*) ובאור חדש לפסחים שם כתב דרש״י כתב כן רק לדעת ר׳ נתן ולא לדעת רבי. אבל בצל״ח שם (וראה ביאור הרי״פ פערלא (שם רמ, א)) שרש״י סבירא ליה כן גם אליבא דרבי.

ז) פסחים שם, ב.

ח) ראה רבינו חננאל פסחים שם, א: ולעולם אינו חייב אלא על השני.

ט) לשון ר׳ אברהם בן הרמב״ם.

י) מצות עשה נז.

יא) על דרך קושיית ר״ד הבבלי בספר מעשה נסים שם. וראה גם כן ביאור הרי״פ פערלא במבוא שורש השביעי. מצות עשה נז (רלט, סע״ד. רמג, א ואילך).

יב) וראה ביאור הרי״פ פערלא שם (במבוא. וראה שם רמג, ג) בתירוץ קושיא הנ״ל, דמאחר שמצינו לרז״ל שאמרו דפסח שני רגל בפני עצמו הוא אם כן נשמע מזה דסבירא להו דמצוה בפני עצמו הוא. ויומתק על פי המבואר בפנים, שפסח ראשון ופסח שני מובדלים בעצם מהותם.

יג) פסחים צה, רע״א (במשנה).

יד) פסחים צו, ריש ע״ב.

טו) פסחים צה, ב. וראה לשון הגמרא (הנ״ל בפנים): ״וחימוצו (דפסח) . . כל שבעה״. וכן במשנה (שם צו, א) ״ופסח דורות נוהג כל שבעה״ - אף שהכוונה היא לחימוצו, כנ״ל.

טז) ראה פירוש רש״י פסחים שם (ד״ה הנאכל) ״ולישנא דקרא נקט כו׳״.

יז) פירוש רש״י שם.

יח) תוספתא פסחים פ״ח סוף ה״ג.

יט) ברכות כו, סע״א. ספרי (הובא ברש״י) פינחס כח, י. יד. ועוד.

כ) היום יום י״ד אייר. וראה בארוכה לקו״ש חי״ח ע׳ 126 ואילך.

כא) פרשתנו ט, י.

כב) ראה לקו״ש ח״ח ע׳ 74 הערה 60. חי״ב ע׳ 216-7.

כג) קהלת ז, כט.

כד) טז.

כה) יחזקאל שם, ו. מכילתא (הובא ברש״י) בא יב, ו. שמות רבה פי״ז, ג. פי״ט, ה. ועוד.

כו) לכאורה פשוט דאז היה זה כל הגירות - ונפקא מינה בגר שמל ולא טבל האם מחוייב בפסח. ודוגמתו - מל ולא פרע, קודם שנצטוו על הפריעה. וראה תוספות ד״ה כי פליגי ותוספות ישנים יבמות מו, ב. ואין כאן מקומו.

כז) ראה יבמות (שם, א־ב) וכריתות ט, א,

כז*) יבמות כב, א. ושם נסמן.

כח) רות ב, יב.

כט) שזהו פירוש המדרש רבה (שם) שיש שנתקשו בפירושו: ישלם ה׳ פעלך גו׳ מעם ה׳ אמר ר׳ חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו. - עתה מצאתי כן בפירוש עין חנוך.

ל) ראה תרגום שם: ובההוא זכותא תשיזיבי מדין גיהנם למיהוי חולקך עם שרה רבקה רחל ולאה - דקשה לומר שכל זה בא בזכות ד״עשית את חמותך״, כי אם הוא הזכות ״אשר באת גו׳״, כנ״ל.

ל*) החמור מכולם (כלים פ״א, מ״ד).

לא) פרשתנו שם, ו.

לב) שבת נה, ריש ע״ב. וראה לקו״ש ח״ז ע׳ 169 הערה 55.

לג) ראה תורה אור עט, רע״ד. ד״ה באתי לגני ה׳תשי״א פ״ב.

לד) פרשתנו שם, ז.

לה) על פי זה יומתק הסגנון ״אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע״ - דצריך עיון וכקושיית המפרשים.

לו) ויש לומר דזהו הרמז ב״ככל חקת הפסח יעשו אותו״, דנחשב להם כ״במועדו״ ו״בתוך בני ישראל״ - ועל פי זה יתורץ דלכאורה חסרה התשובה לטענתם ״למה נגרע גו׳ במועדו בתוך בני ישראל״. - ועל פי זה הלשון ״תשלומין״ ״ותקנתא״ הנאמר בפסח שני - הכוונה בשלימות.

לז) ראה בארוכה לקו״ש ח״ט ע׳ 63־4 ובהערה 26 שם.

לח) פסחים צ, ב. סוכה כה, ב.

לט) ראה בכל זה דרך מצותיך קצא, א. ובכמה מקומות.

לט*)ברכות מז, ב. ושם נסמן.

מ) תניא ריש פל"ז. ובכמה מקומות.

מ*) ראה גם לקוטי תורה שיר השירים ו, ד.

מא) יומא פו, ב.

מב) ילקוט שמעוני תהלים רמז תשב. וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו.

מג) כי אף שמענה דתורה "יביא אשם" צריכה להיות גם תשובה, דאז דוקא מכפר הקרבן -

ראה אור התורה יום כפור ס"ע א'תקנז ואילך, ציונים לספר המצוות להצמח־צדק מצות עגלה ערופה, ועוד (וראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1152 הערה 12. חי"ג ע' 7־76 ס"ו) - דתשובה זו עושה הזדונות כשגגות.

מד) לשון הכתוב - תהלים קלט, יב.

מד*)ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 23. ושם נסמן.

מה) ולהעיר דאין תשובה מועלת לשנות (ולבטל) דין ועונש בית דין, וכשאלות ותשובות נודע ביהודה (מהדורא קמא אורח חיים סי' ל"ה) הידועה.

מו) תניא ריש פכ"ג בשם הזוהר. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 66 בהערה.

מז) ראה גם המשך תער"ב ח"ג ע' א'תח. לקו"ש ח"א ע' 75. ח"ד ע' 1345. 1350. ועוד.

מח) ראה על דרך זה לקו"ש ח"ז ע' 327.

מט) ראה אור התורה פרשתנו ד"ה להבין ענין פסח שני (ע' שסז־ח) דפסח ראשון ופסח שני הם אתכפיא ואתהפכא, דבפסח ראשון הוא היציאה מן הרע - אתכפיא (ולכן אסור בחמץ), ובפסח שני "שכבר יצא מהרע" (ואפשר להיות) - אתהפכא (ולכן חמץ ומצה עמו בבית). וראה לקו"ש ח"ד (ע' 1301 ואילך) דהוא דוגמת החילוק דבעלי תשובה וצדיקים: פסח ראשון - על דרך בעלי תשובה שצריכים לומר "אי אפשי"* (לקוטי תורה ואתחנן ט, ד), ופסח שני - על דרך צדיקים שצריכים לומר אפשי.

אבל** הביאור שם הוא בנוגע הבירור שנעשה בהאדם, וכאן מבואר: א) עצם העבודות דפסח ראשון ופסח שני (פסח ראשון - תנועה דצדיקים, ופסח שני - תנועה דתשובה). ב) הבירור שנעשה בהזדונות (בפסח ראשון - דוחה אותם, בפסח שני - גם מהפכם). ועדיין צריך עיון.

*) ויש לקשר זה עם המבואר לעיל (ס"ד) שבני ישראל בצאתם ממצרים היו גרים – כי הטעם שבעל תשובה צריך לומר אי אפשי כי צריך זהירות "שלא יחזור לסורו" (לקוטי תורה שם), דחשש זה הוא בגר (קידושין יז, סע"ב).

) וגם: שם המדובר בדרגא נמוכה בתשובה שעדיין צריך זהירות שלא יפול כו' (כבהערה הקודמת), וכאן – בתשובה (מאהבה **רבה – תניא פ"ז) שזדונות נעשים כזכיות.

נ) ראה תורה אור שהובא לקמן בפנים.

נא) קט, סע"ד ואילך. וראה גם כן אור התורה ד"ה להבין מה ששבועות יום א' (במדבר ע' א'תקעג).

נב) עבודה זרה יז, א. וראה סה"מ - לאדמו"ר הזקן - תקס"ב (ע' יג). דרך חיים (כמצויין במפתחות).

נג) להעיר ד"שנים" לשון שינוי (ראה אור התורה מקץ שלח, סע"ב).

נד) עיין גם כן תורה אור ריש פרשת וארא.

נה) זח"א קכט, סע"א.

נו) ראה אור התורה הנסמן בהערה מט. לקו"ש ח"ד שם.

נז) ראה לקו"ש ח"א פ' אמור. ח"ד שם. ח"ח ע' 6. ס"ע 235 ואילך. ועוד.

נח) ראה אור התורה ולקו"ש (ח"ד) שם, דפסח ראשון ופסח שני הם אתכפיא ואתהפכא, כנ"ל הערה מט.

נט) ראה לעיל הערה מט.

ס) ראה לקו"ש ח"א שם.

סא) ראה אור התורה בא ד"ה החודש (ע' רנז ואילך).

סב) עירובין יג, ב. גיטין ו, ב.

סג) משנה סוף יומא (פה, ב).

סד) אגרת התשובה פי"א.

סה) ראה צפנת פענח הלכות יבום פ"ד ה"כ (בסופה) - לעניין אחטא ויום הכפורים מכפר.

סו) אגרת התשובה שם. ועל דרך זה בתניא פכ"ה.

סז) לקוטי תורה ראה כד, ד. שבת שובה סו, ג. ריש פרשת האזינו. ועוד.

סח) הובא בלקוטי תורה שמיני עצרת צב, ב. שיר השירים נ, סע"ב (וראה זח"ג קנג, ב). ונתבאר בלקוטי דיבורים ח"א קמו א, ואילך.

סט) כמובן מהמבואר בדרושי לקוטי תורה שנסמנו בהערה סז.

ע) הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"ד ס"ג.

עא) תניא סוף פל"ט.

עב) שמואל־ב יד, יד (בשינוי לשון).

עג) הלכות תלמוד תורה שם. תניא שם.

עד) ועל דרך מה שכתוב בתניא שם, דבלומד סתם לעולם יעסוק כו' גם שלא מצד הטעם דלא ידח כו' (אלא שבלומד סתם "אין הדבר תלוי בחשובה אלא מיד שחוזר ולומד דבר זה לשמה כו'", מה שאין כן ברשע שצריך לתשובה להוציא תורה ומצוות שלו מהקליפה).

והא דמביא בתניא שם גם הטעם דלא ידח כו' (אלומד "שלא לשמה ממש לשום איזו פניה") - כי בתניא שם כולל הכל. בסגנון אחר - נקט הקצוות: מקצה ד"נידח" (אחטא ואשוב), עד לומד סתם שאפילו קליפת נוגה לא נתלבשה בו; וכמה דרגות בינתיים (וכדמוכח גם בהלכות תלמוד תורה שם ובקונטרס אחרון), ובכל הדרגות הנ"ל "לעולם יעסוק כו'".

עה) ועוד דוגמאות: לאו שניתק לעשה, שריפת נותר, שילוח הקן - לכמה מאן־דאמר (חולין קמא, א־ב. ושם נסמן).

עו) כדעת ר' יהושע - ראש השנה יא, א. ובשמות רבה (פט"ו, יא) סתם כמותו.

עז) וגם הגאולה עצמה תלויה בתשובה (סנהדרין צז, ב. רמב"ם הלכות תשובה פ"ז ה"ה), אלא שלדעת ר' יהושע אם לא יעשו תשובה מעצמם "הקב"ה מעמיד להן כו' ומחזירן למוטב" (סנהדרין שם).

עח) בא יב, כא.

עט) מכילתא על הפסוק.

פ) ראה תוספות ד"ה דכתיב - כריתות ט, א.

פא) ובפרט לפי פסק הרמב"ם (ראה לעיל הערה ו), שגם לדעת רבי יש בפסח שני הענין דתשלומין ותיקון לראשון, שהרי על ידו פטורים מכרת.

פב) תניא פ"ז.

פג) ראה בארוכה שערי תשובה ח"ב חינוך פמ"ח.

פד) ראה שערי תשובה שם (נה, רע"ד ואילך).

פה) תורה אור כו, א. ובכמה מקומות.

פו) להעיר מסה"מ תקס"ב (ע' יג) במעלת המסירת נפש דר' אלעזר בן דורדייא על המסירת נפש דצדיקים, עיין שם.